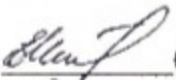

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

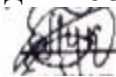
«Допущений до захисту»
Завідувач кафедри Шапочка К.А.

 (підпис)
«8» грудня 2025р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття вищої освіти «магістр»
на тему:

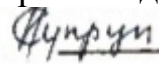
**«Формування та розвиток зв'язного мовлення дітей старшого
дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції»**

Виконав: студент 6841мз групи

Пукіш Н.В.

Керівник роботи: д.п.н., професор

Супрун М.О

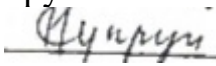
Миколаїв-2025р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально науковий педагогічний інститут імені В.О. Сухомлинського

Кафедра Спеціальної та інклюзивної освіти
Спеціальність А6 Спеціальна освіта
Освітня програма «Спеціальна освіта. Логопедія»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми
Супрун М.О.

«1» грудня 2025р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Пукіш Нелі Василівні

1.Тема роботи: *«Формування та розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції»*

Керівник роботи д.п.н. Супрун Микола Олексійович

2.Затверджені наказом ректора № 1383-92 від «26» листопада 2025 року

3.Термін подання роботи: до 01.12.2025

4.Вихідні дані по роботі: фахова література, спеціальна науково-педагогічна література з тематики досліджуваного питання, матеріали конференції, депозитарій університету.

5. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів):

Розділ 1. Проблема зв'язного мовлення в теорії та практиці дошкільного виховання.

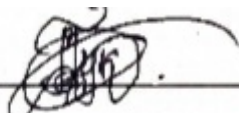
Розділ 2. Експериментальне вивчення стану сформованості зв'язного мовлення у дошкільників з ООП,

Перелік презентаційних матеріалів **виконаний в програмі Power Point.**

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

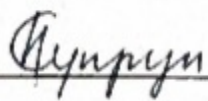
№	Назви етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення літературних джерел з предмета дослідження	Вересень 2024	Виконано
2.	Складання плану магістерської роботи та ознайомлення керівника з планом кваліфікаційної роботи	Жовтень 2024	Виконано
3.	Робота над написанням Розділу 1	Грудень 2024, Січень 2025	Виконано
4.	Робота над написанням Розділу 2	Лютий-травень 2025	Виконано
5.	Оформлення магістерської роботи	Вересень – жовтень 2025	Виконано
6.	Передача магістерської роботи рецензенту для резензування	Листопад 2025	Виконано
7.	Попередній захист магістерської роботи	07.11.2025	Виконано
8.	Захист магістерської роботи		Виконано

Студент

Пукіш Н.В.

Керівник роботи

Супрун М.О.

АНОТАЦІЯ

Пукіш Н.В. «Формування та розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції». Кваліфікаційна робота магістра зі спеціальності А6 «Спеціальна освіта», освітньої програми «Спеціальна освіта. Логопедія». Миколаїв: Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова. 2025 р. 98 сторінок.

Магістерська робота присвячена актуальній проблемі формування та розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами засобами сенсорної інтеграції. У дослідженні розкрито теоретичні засади розвитку мовлення дошкільників, визначено психолого-педагогічні особливості дітей з ООП та проаналізовано роль сенсорної інтеграції у корекційно-розвитковій роботі.

У роботі обґрунтовано значення зв'язного мовлення як важливої складової комунікативної компетентності дитини та необхідної передумови її успішної соціалізації й подальшого навчання. Висвітлено сучасні підходи до використання сенсорної інтеграції в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Описано методи, прийоми та засоби, що сприяють активізації мовленнєвої діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання розроблених матеріалів педагогами, логопедами та психологами закладів дошкільної освіти для підвищення рівня мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: зв'язне мовлення, діти з особливими освітніми потребами, сенсорна інтеграція, старший дошкільний вік, мовленнєвий розвиток.

ANNOTATION

Pukish N.V. “Formation and Development of Coherent Speech in Senior Preschool Children with Special Educational Needs by Means of Sensory Integration.” Master’s qualification thesis in specialty A6 “Special Education,” educational program “Special Education. Speech Therapy.” Mykolaiv: Admiral Makarov National University of Shipbuilding, 2025. 98 pages.

The master's thesis is devoted to the actual problem of formation and development of coherent speech in senior preschool children with special educational needs by means of sensory integration. The study reveals the theoretical foundations of speech development in preschool children, identifies psychological and pedagogical characteristics of children with SEN, and analyzes the role of sensory integration in corrective and developmental work.

The paper substantiates the importance of coherent speech as a key component of a child’s communicative competence and a necessary prerequisite for successful socialization and further education. Modern approaches to the use of sensory integration in the educational process of preschool institutions are highlighted. Methods, techniques, and tools that contribute to the activation of speech activity in children with special educational needs are described.

The experimental part of the research includes diagnostics of the level of coherent speech development in senior preschool children with SEN, as well as the development and implementation of a corrective and developmental program based on sensory integration techniques. The results of the experiment confirmed the effectiveness of the proposed methodology and the feasibility of its application in practical work with children of this category.

The practical significance of the research lies in the possibility of using the developed materials by educators, speech therapists, and psychologists of preschool educational institutions to improve the level of speech development of children with special educational needs.

Keywords: coherent speech, children with special educational needs, sensory integration, senior preschool age, speech development.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМА ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

1.1. Зміст та структура провідних категорій дослідження

1.2. Особливості розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП

1.3. Значення сенсорної інтеграції у розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ООП

2.1. Методика і процедура констатувального етапу дослідження стану сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП

2.2. Характеристика рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП

2.3. Вплив закладу дошкільної освіти на формування зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

РОЗДІЛ III. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ООП ЗАСОБАМИ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Обґрунтування педагогічних умов формування зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП засобами сенсорної інтеграції

3.2. Методика розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП засобами сенсорної інтеграції

3.3. Оцінка ефективності системи розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП засобами сенсорної інтеграції

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Розвиток зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з ООП є однією з центральних проблем дошкільної логопедії. Її актуальність визначається пріоритетними напрямками Закону України «Про освіту», Закону «Про дошкільну освіту» та Державної політики розвитку освіти України у ХХІ столітті, що є базовими компонентами освіти. Модернізації дошкільної освіти, оновлення її змісту, удосконалення форм, методів і прийомів навчання дітей рідної мови та розвитку культури мовлення і мовленнєвого спілкування. Завдання розвитку зв'язного мовлення є центральним для всієї системи роботи в дошкільному навчальному закладі. Базовий компонент дошкільної освіти виділяє мовленнєвий розвиток як самостійну галузь. Серед них «Рідна мова» має на меті розвиток культури мови і спілкування, елементарних правил користування мовою в різних життєвих ситуаціях. Освітній зміст «Дитячої мови» зосереджує увагу педагога не на розв'язанні окремих завдань мовленнєвого розвитку дітей, а на формуванні мовленнєвої компетентності (інтеграції її компонентів), яка водночас є однією з важливих умов становлення і розвитку мовної особистості дошкільника з ООП, а також важливим чинником формування мовленнєвої культури. Важливим компонентом мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є зв'язок діалогічного та монологічного мовлення [3]. Розвиток мовлення є одночасно і метою, і засобом практичного оволодіння мовою. Зв'язне мовлення важливе для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування таких важливих особистісних якостей, як комунікабельність, доброзичливість, спонтанність, креативність та компетентність. За допомогою добре розвиненого і зв'язного мовлення діти вчаться чітко і ясно мислити, встановлювати контакт з оточуючими людьми, ініціювати власні думки і брати участь в різних видах дитячої творчості.

У сучасних лінгводидактичних дослідженнях проблема розвитку зв'язного мовлення розглядається у різних аспектах: навчання дітей сюжетної розповіді (О. Білан, Н. Водолага, Н. Гавриш, В. Захарченко, Т.

Постоян, Л. Шадріна), творчої розповіді (Л. Ворошніна, Н. Орланова, О. Ушакова, А. Шибицька), розвиток описового мовлення (В. Гербова, А. Зрожевська, С. Ласунова), розвиток зв'язного мовлення у процесі ознайомлення із природою (Н. Виноградова), розвиток пояснювального мовлення (Н. Кузіна, Н. Луцан), використання художньої літератури в розвитку монологічного мовлення (А. Богуш, Н. Маліновська, О. Монке, О. Ушакова, Л. Фесенко).

Особливу увагу розвитку зв'язного мовлення приділяли такі науковці, як С. Рубінштейн, Ю. Аркін, О. Ушакова, О. Лурія, Г. Леушина, В. Скалкін, Є. Фльоріна, М. Жинкін, О. Леонтьєв, М. Попова. Вони детально розглянули розвиток мови від народження до вступу дитини до школи. В опануванні мовленням дитина іде від частини до цілого: від окремих слів до поєднання двох - трьох слів, далі до простої фрази та складних речень. Кінцевим етапом зв'язного мовлення є здатність до складання кількох речень, об'єднаних загальним змістом.

У дошкільному закладі розвиток зв'язного мовлення дітей здійснюється за допомогою таких засобів: організація спілкування дітей у різних напрямках діяльності - гра, праця, сприймання різних видів образотворчого мистецтва; довкілля, природа, ознайомлення з художньою літературою, використання технічних засобів; мовлення вихователя як засіб впливу на мовлення дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти визначає кінцеву мету мовленнєвого розвитку випускників дошкільних навчальних закладів як формування комунікативної компетентності. Розвиток мовлення дитини є основним засобом, за допомогою якого дитина встановлює контакт з навколишнім середовищем, через який відбувається її соціалізація. Водночас, як показує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, доступних дітям дошкільного віку, як вдома, так і в дошкільних закладах, збагачує пізнавальну сферу дитини і водночас обмежує безпосереднє спілкування з іншими мовцями, що гальмує розвиток мовлення.

Саме тому науковці приділяють велику увагу розвитку мовлення у дітей дошкільного віку. Своєчасний та якісний розвиток зв'язного мовлення є важливою умовою повноцінного розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Це визначило правомірність і доцільність вибору нами теми дослідження «Формування та розвиток зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції».

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з ЗМР та розробити систему роботи в умовах дошкільного навчального закладу.

Завдання дослідження:

1. Уточнити зміст і структуру основних категорій: «мовлення», «мовленнєва діяльність», «зв'язне мовлення», «діалогічне мовлення», «словесне мовлення», «ситуативне мовлення», «контекстне мовлення»;
2. Проаналізувати специфіку формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з ООП;
3. визначити критерії, показники та рівні сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з ЗМР;
4. визначити педагогічні умови розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції.
5. розробити експериментальну систему розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з ЗМР засобами сенсорної інтеграції, апробувати та оцінити її ефективність.

Об'єкт дослідження - процес розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП.

Предмет дослідження - педагогічні умови розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції.

Гіпотеза дослідження: - Розвиток зв'язного мовлення засобами сенсорної інтеграції у дітей дошкільного віку з ООП є ефективним за умови реалізації таких педагогічних умов: забезпечення взаємозв'язку мовленнєвої

та ігрової діяльності у дітей дошкільного віку з ООП, вирішення комплексності завдань з розвитку зв'язного мовлення під час ігор, залучення батьків до участі в розвивальних іграх, активна участь батьків.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Теоретичні методи: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних, що ґрунтуються на психолого-педагогічних теоріях та дослідженнях у галузі логопедії та мовленнєвої патології.

Емпіричні методи дослідження включали:

-спостереження: системне спостереження за мовленням дітей в природніх умовах (на заняттях, під час гри, прогулянки);

-бесіда: організовані розмови з дитиною;

експеримент: створення спеціальних умов для вивчення мовлення дитини;

-аналіз мовлення дитини.

Статистичні методи дослідження розвитку зв'язного мовлення використовувались при обробці даних та співставлення динаміки розвитку.

Експериментальна база дослідження проводилась в Оленівського закладу дошкільної освіти Полянської сільської ради Мукачівського району Закарпатської області.

Наукова новизна і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що уточнено зміст поняття «зв'язне мовлення», розширено та доповнено зміст понять «контекстне мовлення», «ситуативне мовлення».

Розроблено критерії, показники та рівні сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП; удосконалено форми і методи роботи педагога в означеному напрямі.

Розроблено та апробовано матеріали дослідження, які були представлені у збірку наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції **«Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в контексті професійної освіти: міждисциплінарний вимір»** на тему **«Розвиток мовлення у дітей дошкільного засобами сенсорної інтеграції»**.

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМА ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

1.1. Зміст та структура провідних категорій дослідження

Для з'ясування основ послідовного розвитку мови у старших дошкільнят необхідно розуміння таких понять, як «говоріння», «мовленнєва діяльність», «послідовна мова», «розмовна мова», «монологічна мова».

У словнику С. Єфремова та А. Ніковського мовлення розглядається як уміння виражати думки словами. Уміння говорити звуки мови, звучання слів при їх вимові, характер мова т.д. Тому мова розглядається з різних аспектів, таких як: уміння висловлювати свої думки, вести діалог чи розмову; виразність мовлення; лаконічність та чіткість.

Л. Виготський мовною діяльністю називає, процес конкретизації, тобто перетворення думок у слова. Це діяльність соціального характеру, яка передбачає спілкування за допомогою висловлювань у процесі спілкування для досягнення певної мети [14; с. 114]. До мовленнєвої діяльності належать мовленнєві дії (акти), що свідчать про підготовку й реалізацію висловлювання.

Система мовних актів, широко поширена в науковій літературі, яка включає чотири основні компоненти:

- доповідач;
- слухач;
- інформація, що передається (повідомлення).

Розрізняють декілька видів мовленнєвої діяльності, зокрема говоріння, письмо, аудіювання та читання [65; с. 49].

Поміркуймо над сутністю поняття «зв'язне мовлення». У психолого-педагогічній та методичній літературі існують різноманітні підходи до вивчення цього поняття. Проблема розвитку зв'язної мови досліджувалася в працях таких вчених, як М.Алексєєвої[1], А. Бородіча[15], Ф. Сохіна[46] та інших дослідників.

Так, М. Алексєєва та В. Яшин зв'язне мовлення називають «змістовним і розгорнутим висловлюванням, що забезпечує спілкування та взаєморозуміння» [1; с. 253].

Ф. Сохін під зв'язним мовленням розуміє широке вираження пов'язаного змісту, граматично правильне, логічне, послідовне й точне [46; с. 115]. На думку А. Текучева, послідовна мова – це мова, яка структурована за законами логіки та граматики, являє собою єдине ціле, має відносну самостійність і завершеність, поділяється на більш-менш значущі частини, які взаємопов'язані.[47;с. 38].

З. Рубінштейн розглядав це поняття як зв'язність мови, через яку він розумів правильну організацію думки і ясність цієї думки іншим [38;с. 83]. Тому одна з ключових особливостей послідовного мовлення полягає в тому, щоб воно було зрозумілим людині, з якою ви розмовляєте.

С.Алексєєва та В. Ясіна зазначають, що мовлення може бути непослідовним з двох причин:

- 1) Зв'язок не усвідомлювався мовцем і не сформований в його думках.
- 2) Не виявляється у власному мовленні оратора [1; с. 253].

Ф. Сокін вважає, що розвиток стійких мовних навичок у дітей має передбачати вирішення наступних завдань:

- 1) словникова робота (великий запас слів і вміння ним користуватися допомагає висловити думку найбільш точно і повно);

- 2) правильна побудова граматичної мови (здатність висловлювати свої думки простими і поширеними, складносурядними і складнопідрядними реченнями, правильно використовуючи граматичні форми роду, числа, відмінка);

- 3) виховання звукової культури мовлення (мова повинна бути виразною, чіткою) [46; с. 115].

Основна функція зв'язного мовлення – це комунікативна, яка передбачає дві основні форми - діалог і монолог.

Розвиток зв'язного мовлення О. Ушакова розуміє як основну форму

мовного спілкування, що ґрунтується на обміні висловлюваннями. Для нього характерні такі форми, як питання, відповіді, коментарі, доповнення, пояснення, заперечення. Монологи вважаються розвиненим типом мовлення, якому властиві довільність і організованість. Монолог – це закінчене висловлювання у формі тексту, об'єднане змістовими та граматичними зв'язками [53; с. 36].

Ф. Сохін зазначає, що зв'язне мовлення потребує вміння правильно формулювати запитання на основі почутого, грамотно відповідати на них, брати участь у розмові, доповнювати за потреби повідомлення, коригувати мовлення співрозмовника, конструктивно аргументувати, відстоювати власну думку [46; с. 115].

Монологи, вимагають завершеності й ясності, а також логічного зв'язку між кожною частиною. Це вимагає вміння підкреслювати важливе, зосереджувати на цьому свої думки та виражати себе емоційно та метафорично, не зациклюючись на окремих деталях.

М.Алексєєва писала, що монологічне мовлення проявляється чіткістю, логічно структурованим висловлюванням, які тривають розумний проміжок часу, не чекаючи швидкої реакції від слухачів. Воно має складну структуру і виражає думку, невідомої слухачеві особи [1; с. 254].

Послідовна мова включає ситуативну мову та контекстну мову. Ситуативне мовлення характеризується асоціацією з конкретною візуальною ситуацією і, як правило, не відображає загального змісту висловленої в мовленні думки. Це можна зрозуміти лише в світлі обставин. На відміну від ситуативного мовлення, контекстне мовлення робить зміст зрозумілим із самого контексту. Однак цей спосіб більш складний. Це пов'язано з тим, що висловлювання має бути зрозумілим навіть без відповідного контексту і спирається виключно на мовні засоби.

У більшості випадків записується М. Алексєєвої, ситуативній мові притаманні ознаки розмовної, а контекстній – монологічної [1; с. 255]. Водночас Д. Ельконін зазначає, що помилково ототожнювати розмовне

мовлення з ситуативним, а контекстне — з монологічним. Оскільки монологи також можуть характеризуватися контекстом [64; с. 117].

Отже, на підставі проведеного аналізу було зроблено наступні висновки: Послідовне мовлення забезпечує спілкування та взаєморозуміння. Основною функцією зв'язного мовлення є спілкування, яке має дві основні форми: діалог і монолог. Характерною рисою послідовної мови є те, що дитина знає логіку викладу думок, будує висловлювання з використанням різноманітних мовних засобів, розвиває власну манеру мовлення. Описані нами поняття є центральними в нашому дослідженні і являють собою своєрідний причинно-наслідковий ряд, що відображає відповідні етапи формування зв'язної мови у дітей дошкільного віку.

1.2. Особливості розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП

У старшому дошкільному віці в основному завершується засвоєння граматичного ладу мови і набуття зв'язного мовлення. У дітей формується критичне ставлення до граматичних помилок, вміння контролювати свої висловлювання, удосконалюються всі сторони мовлення дитини.

Найважливішою умовою успішної підготовки до шкільного життя є володіння усним мовленням. Послідовні особливості мовного розвитку дітей виявлені в результатах дослідження Л. Виготський, А. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін. Науковці наголошують на складній структурі зв'язної мови та необхідності створення відповідного середовища для мовного виховання дітей дошкільного віку.

Д. Ельконін стверджує, що основний напрямок послідовного мовного розвитку полягає в тому, що дитина поступово переходить від ситуативної мови до контекстної. У міру того як змінюється характер нашого спілкування з іншими, виникає потреба оволодіти мовою, що відповідає ситуації. Зміна способу життя дитини, ускладнення пізнавальної діяльності, нові стосунки з дорослими, поява нових видів діяльності вимагають більш розвинутих

мовних здібностей, а існуючі ситуативні мовні засоби не забезпечують повноти і ясності висловлювання. Виникає контекстна мова [64].

У дошкільному дитинстві основним завданням розвитку мови є виявлення і розвиток індивідуальних здібностей дитини в мовній діяльності. Як зазначає Н. Гавриш, це завдання пов'язане з розвитком мовної творчості дітей у різних її проявах. Це й структурування та проведення бесід, створення творчих історій, групове обговорення сюжетів ігор, перегляд мультфільмів, ігрова діяльність [17].

Аналіз формування різних сторін мовленнєвої діяльності дитини з позицій психології та психолінгвістики безпосередньо пов'язаний із проблемою формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Мовлення дітей безпосередньо пов'язане з конкретними ситуаціями візуального спілкування і за своєю суттю є ситуативним. У старших дошкільників з'являються нові види діяльності, розвивається монологічна мова у вигляді повідомлень і розповідей, диференціюються функція і форма мови.

Як зазначав Л. Виготський, у міру розвитку самостійної практичної діяльності дитині необхідно формулювати свої думки, обдумувати подальші дії та висловлювати способи їх виконання. Нам потрібні мовні вирази, які дозволяють іншим зрозуміти основний зміст. Водночас удосконалюються навички розмовного мовлення дітей, оскільки вони постійно потрапляють у різноманітні ситуації спілкування як з однолітками, так і з дорослими. Здібності вашої дитини зростатимуть, розширюватиметься зміст її мовлення, мовленнєва діяльність. Діти дошкільного віку не тільки розрізняють істотні ознаки предметів і явищ, а й починають судити про причинно-наслідкові, короточасні та інші зв'язки між ними. Діти з добре сформованою активною мовою намагаються говорити і відповідати так, щоб оточуючі могли зрозуміти, що вони хочуть сказати. При цьому у дітей формується самокритичне ставлення до власних висловлювань, формується критичне ставлення до мовлення однолітків [16].

Г. Ляміна, яка досліджувала розвиток мови у дітей дошкільного віку, відзначає, що словниковий запас дітей дошкільного віку збагачується. Поступово змінюється обсяг і зміст розповіді, формуються послідовні мовленнєві елементи [30].

А. Богуш зазначає, що збагачення і збільшення словникового запасу відбувається не тільки іменниками, що позначають предмети, а й назвами окремих елементів предметів, дієсловами, словами, утвореними за допомогою суфіксів і префіксів, які діти починають широко використовувати. Мова дитини все частіше складається зі збірних іменників і прикметників, які описують матеріали, властивості та стани речей. Діти починають активно вживати слова пасивного стану[10].

А.Богуш зазначав, що в цьому віці діти мовленнєво активні, характеризуються надзвичайною допитливістю та балакучістю, нескінченною запитальністю, їх активний словник збагачується узагальнюючими словами, абстрактними поняттями та багатозначними словами [7]. Починається формування монологічного мовлення, особливості якого описують Ф. Сохіна, Л. Федоренко, О. Ушакова та ін. За даними вчених, елементи монологічного мовлення з'являються у дітей вже в два-три роки. І в міру дорослішання дошкільнята починають інтенсивно використовувати цей тип мови.

О. Гвоздєв каже, що монологічну мову, таку як пояснення та описи, діти засвоюють з чотирьох років, а до семи – короткі міркування. Висловлювання дітей 5-6 років вже поширені, інформативні і містять певну логіку викладу. Часто в їхніх оповіданнях присутні елементи фантазії, бажання створити епізоди, які ще не зустрічалися у власному життєвому досвіді[19].

Проте лише в умовах цілеспрямованого навчання діти можуть повноцінно оволодіти навичками монологічного мовлення. До необхідних умов успішного оволодіння монологічним мовленням А. Маркова віднесла: появу мотивації, потреби вживати монологічні висловлювання; формування

контрольно-оцінювальної діяльності (явищ контролю та самоконтролю); засвоєння синтаксичних структур розгорнутих повідомлень [32].

На думку Л. Виготського, засвоєння монологічної мови можливе тому, що в цьому віці з'являються такі функції мови, як регуляція і планування [15].

За словами А. Люблінської, перехід від зовнішнього мовлення до внутрішнього відбувається зазвичай у 4-5 років. Набуття послідовного мовлення можливе лише тоді, коли дитина оволоділа граматичною будовою мови і має багатий словниковий запас[29].

Л. Федоренко підкреслює, що для послідовного розширеного мовного розвитку важливо, щоб діти засвоювали речення різної будови [58]. Зростає свідоме ставлення до мови. До 6-7 років це стає спонтанним і самостійним процесом. Дітям важливо спілкуватися усно, щоб співрозмовник міг їх точно зрозуміти. Для цього дитина охоче пояснює деталі своєї розповіді, особливо повторює окремі частини. При побудові розповідей діти намагаються використовувати образні слова та вирази. У міру дорослішання дітей дошкільного віку механізми розуміння змістових сторін зв'язного тексту вже цілком сформовані і чіткі.

На сьомому році життя дошкільники продовжують набувати послідовного мовлення. Висловлювання дітей містять узагальнюючі слова: іменники, синоніми, антоніми, прикметники тощо. Розширюється словниковий запас, виникають нові форми розмовно-монологічного мовлення.

Основними компонентами дошкільної освіти визначено, що діти формують уміння спілкуватися з однолітками та дорослими, підтримувати розмову, висловлювати свої потреби та наміри, узгоджувати свої думки з іншими, вести переговори, конструктивно відстоювати свою позицію [3; с.19].

У дослідженні О. Гвоздьової зазначено, що до 7 років дитина оволодіває мовою як повноцінним засобом спілкування (за умови збереження

мовленнєвого апарату, відсутності відхилень у психічному та інтелектуальному розвитку, дитина росте в хорошому мовному та соціальному середовищі) [19].

О. Ушакова підкреслює, що дошкільний вік – це період, коли діти найбільше потребують засвоєння інформації, тому необхідна особлива організація спілкування, яка сприятиме набуттю ними комунікативно-мовленнєвих умінь і навичок [52]. Отже, те, що вихователі роблять для розвитку послідовної мови дітей, передбачає реалізацію цілісної системи все більш складних завдань, спрямованих на вдосконалення розмовної та односторонньої мови дітей.

Тому послідовне оволодіння мовою у старших дошкільників з ООП прогресує динамічно і досягає досить високого рівня у старших дошкільників. Основним фактором, що впливає на розвиток мови, є соціальне середовище, в якому росте дитина. У дошкільних закладах педагоги є наставниками та наставниками для послідовного формування мови, але вдома батьки повинні допомагати дітям освоювати мову в контексті. Специфіка послідовного мовного розвитку визначає специфіку навчальної діяльності, спрямованої на формування мовних умінь і навичок, необхідних для побудови послідовного мовлення дітей дошкільного віку. Діти в цьому віці можуть давати досить точні і короткі або розгорнуті (при необхідності) відповіді. Самостійно описувати іграшки та предмети, визначати зміст картинок, розповідати не лише про те, що зображено, а й про події, які могли статися до або після зображеного. Вони можуть придумувати казки чи оповідання і детально розповідати про свої враження та почуття.

1.3. Значення сенсорної інтеграції у розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП

Для дітей дошкільного віку з ООП гра залишається основним видом діяльності, у них розвиваються творчі особистості. При цьому ускладнюються сюжети ігор, розвиваються режисерські ігри, ігри-фантазії,

правила, ускладнюються завдання дидактичних ігор.

Як зазначає О. Коновалова, діти граючись живуть і діють, наслідуючи оточуючих дорослих, улюблених героїв казок, кінофільмів [25]. Гра є природним засобом розвитку дитини. Зрештою, через гру діти розвивають творчі здібності, легко здобувають нові знання та навички, інтегрують сформовані навички, розвивають моторику та пам'ять, навчаються спостережливості, порівняння та аналізу, засвоюють цінний досвід минулих поколінь і всього суспільства [25].

Дидактична гра — це один з видів ігрової діяльності, який допомагає дітям брати участь у навколишньому житті, а також є формою розумової та практичної діяльності, до якої діти можуть легко отримати доступ.

Дидактичні ігри - організовані в процесі навчання заходи, спрямовані на розвиток пізнавального інтересу шляхом емоційного вираження ігрових дій, заснованих на наслідуванні або символічному моделюванні явищ і процесів, що вивчаються. Граючи в ці ігри, формуються конкретні знання, а також формуються вміння та навички, придатні для творчого використання цих знань[1].

О. Леонт'єва зазначала, що дидактичні ігри є формою переходу до не ігрової діяльності, сприяють розвитку пізнавальної активності та є основою навчання дітей дошкільного віку. Тому ці види ігор автори називають граничними іграми [27].

В усіх системах дошкільної освіти, у дослідженнях науковців і в їх практичній діяльності дидактичні ігри завжди займали особливе місце.

Теорію ігрового навчання розробляли Ф. Фр'єбель, М. Монтессорі, А. П. Усова, В. Аванесова, Є. Бодобозова та ін. Вплив вивчення лексики на зв'язне мовлення детально описали Є. Струніною та О. Ушаковою.

Зокрема, заслуговують на увагу дидактичні ігри, розроблені Фрідріхом Фребелем, які складають основу навчальної роботи в рамках сенсорного розвитку дитини. Для кращого засвоєння пізнавального матеріалу вчителі застосовували принцип підвищення складності навчальних завдань та ігрової

діяльності. Одним із важливих елементів більшості навчальних ігор для підвищення їх виховної ефективності було використання пісень, віршів, римованих прислів'їв, що сприяло зв'язному розвитку мови дітей [61].

Ще одна система, відома в усьому світі, - система навчальних ігор Марії Монтессорі. Автор дотримується тих же принципів, що й Фрідріх Фрьобель. Тобто, визначаючи місце гри в навчальній програмі закладів дошкільної освіти, ми визначаємо сутність гри. Тому що гра повинна бути навчальною, інакше вона була б пустою і не сприяла б розвитку дитини [35]. Педагоги розвивають у дошкільнят зв'язну мову за допомогою дидактичних ігор Марії Монтессорі, в яких діти будують і переказують історії, розігруючи картки із зображенням сюжету. У результаті цих занять у них розвивається вміння монологічного мовлення, збагачується активний словниковий запас і розвиваються мовні навички, необхідні для подальшого навчання в школі.

Заслуговують на увагу також навчальні ігри, розроблені Є. Тихеевою, яка представила новий підхід до навчальних ігор. Вона вважала його поряд зі співом, малюванням, читанням, гімнастикою та працею. Ефективність дидактичних ігор виявляється в тому, чи відповідають вони інтересам дітей. Лише тоді, стверджують автори, такі ігри можуть принести дітям радість і дозволити їм бути активними, самостійними, творчими та творчими. Навколишнє життя, включаючи світ природи, артефакти, соціальні зв'язки, становить зміст дидактичної гри. Сьогодні в закладах дошкільної освіти широко використовуються настільні та друковані ігри, запропоновані педагогами [49].

Г. Ляміна зазначає, що зміст дидактичних ігор, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення, відображає складний тематичний план, словникові теми, подані в комплексній програмі залежно від віку дитини. Зокрема, є дидактичні ігри для розвитку монологічного та діалогічного мовлення на теми «Одяг», «Худоба», «Дикі тварини», «Весна» тощо. [31].

Дидактичні ігри мають свої особливості, такі як :

- Моделювати ситуації навчального характеру та приймати навчально-

виховні рішення.

- Розподіл ролей між учасниками гри
- Різноманітність рольових цілей при прийнятті рішень
- Спільна взаємодія між учасниками гри
- Спільні цілі учасників гри
- Багатоваріантне рішення
- Індивідуальне або групове оцінювання діяльності учасників.

Дидактичні ігри сприяють формуванню словника дітей, розвивають зв'язне мовлення дошкільників, активізують пошукову діяльність дітей граматичних форм, сприяють розвитку у дітей мовного чуття, мовного ставлення до слова, елементарного сприйняття мовної дійсності.

Розробкою проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор у дошкільній педагогіці займалися А. Бородич, Є. Тихєєва та ін.

Також методи і прийоми навчання зв'язного мовлення дітей дошкільного віку різнобічно досліджували Е. Смирнова і О. Ушакова показали можливість використання серії сюжетних картинок для розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. У своїй книзі В.Ворошинов обговорює можливості використання іграшок, предметів і наочних засобів (навчальних посібників) для навчання дітей дошкільного віку. Демонструє потенціал послідовної мови для розвитку дитячої творчості.

Розвиток зв'язної мови за допомогою сенсорної інтеграції – це, по суті, практична діяльність, яка може бути використана для перевірки того, чи набули діти мовних навичок свідомо чи поверхово, і чи можуть вони застосовувати їх у разі потреби. Чим ширше діти застосовують добре організовану мову до різноманітних ситуацій реального світу, тим повніше вони її вивчають. Сучасні ігри для вивчення мови – це середовище, де можна реалізувати мовну практику.

І. Запорожець, який високо оцінював роль сенсорної інтеграції, писав, що гра повинна бути не просто формою засвоєння індивідуальних знань і

вмінь, а повинна сприяти загальному розвитку дитини [23].

Логопеди Ю.Гаркуші, Л. Усачової, Т. Філічової свідчить, що в процесі проведення різних видів ігор та ігрових ситуацій легше і надійніше відбувається засвоєння знань, мовленнєвих умінь і навичок. Оскільки процес гри зміцнює вміння порівнювати, класифікувати та узагальнювати. Тому автори зазначають, що необхідно враховувати всю природу предмета чи явища, яке описує чи говорить дитина. Гра в слова вчить нас порівнювати речі. Граючи в ці ігри, діти вчаться робити висновки, відстоювати свою думку при розгляданні картинок, будувати сюжети. Щоб стимулювати бажання дітей створювати слова, можна створювати допоміжні властивості та проектувати ігрові простори відповідно до теми [18; 50; 59].

Завдання розвитку зв'язної мови зосереджені на необхідності навчити дітей добирати найбільш точні слова для вираження думок, будувати різні типи речень. Важливо також навчити дітей користуватися необхідними для зв'язного мовлення засобами мови: інтонацією, логічним наголосом, різними видами зв'язку речень. Є. Тихева, А. Усова, Ф. Сокін, О. Ушакова, які досліджують теорію і практику дошкільного виховання, зазначають, що діти дошкільного віку можуть набути зв'язного мовлення лише шляхом систематичного навчання.

Для дітей старшого дошкільного віку більш складні заняття включають бесіди за картинками, прослуховування аудіопрограм, перегляд відеопрограм, групове написання листів. У цьому використовуються ігри та вправи для вивчення мови. Зразок для наслідування – це історії, розказані вихователями, які часто використовуються, щоб навчити дітей розповідати свої історії. Вона має бути легкою для розуміння та доступу для дітей. З цього приводу К. Ушинський писав, що такі повчальні оповідання повинні привертати увагу дитини, щоб зміст їх надовго залишався в пам'яті дитини, і навіть після того, як дитина дослухає оповідання до кінця, вона повинна мати можливість запам'ятати середину і початок [56].

Є. Тіккіба запропонував проводити заняття і вправи з опису предметів і

зображень. Після набуття відповідних мовленнєвих умінь і навичок рекомендується організовувати та проводити дидактичні ігри з пояснення. Дидактична гра сприяє зміцненню точності і логічності мовлення, вчить дитину складати зв'язні висловлювання, сприяє формуванню навичок мислення. Діти дошкільного віку самостійно описують предмети по пам'яті, будують загадки про предмети або їх зображення, описують ознаки предметів, не називаючи їх, відгадують предмети за описами [49].

Дослідження Д. Мензерицької демонструють необхідність застосування ігрових прийомів і привернення уваги дітей до слова в іграх, а також взаємовплив гри і мови. Ці ігри забезпечують природні ситуації мовного спілкування і сприяють мовному розвитку дітей [33].

Тому дидактичні ігри є ефективним засобом розвитку зв'язної мови дітей дошкільного віку, яка є основою оволодіння контекстною мовою. Він допомагає дітям краще зрозуміти навчальний матеріал, вводить елементи, які стимулюють допитливість, формують мову та творчі здібності дітей, розвивають естетичне сприйняття, виховують культуру мови. Забезпечення сприятливих освітніх умов для використання дидактичних ігор дозволить урізноманітнити навчальну діяльність дітей із засвоєння мовних умінь і навичок, необхідних для оволодіння послідовною мовою.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Аналіз змісту та структури основних категорій досліджень показує, що проблеми мовного розвитку дітей дошкільного віку є дуже актуальними на сьогоднішній день. Розвинена зв'язна мова є одним із показників сформованості таких пізнавальних процесів дитини, як увага, пам'ять, логічне мислення, уява.

Послідовне оволодіння мовою у дітей дошкільного віку з ООП є динамічним і досягає досить високого рівня зі збільшенням дошкільного віку.

Розглянуто питання послідовного розвитку мови дітей дошкільного

віку шляхом використання дидактичних ігор у закладі дошкільної освіти.

Методи і прийоми навчання зв'язної мови дітей дошкільного віку різнобічно досліджувались. У своїй книзі В. Гербова описує можливості навчання дітей дошкільного віку розповідання з використанням іграшок, предметів або наочних посібників. Ушинський в свою чергу пропонує, використовувати сюжетні картинки, опис картин т.д.

Важливим засобом розвитку зв'язної мови дітей дошкільного віку є дидактична гра. Дидактичні ігри сприяють розвитку монологічного та розмовного мовлення, які є елементами зв'язного мовлення. Його можна проводити як на заняттях, як елемент прогулянки або як особливий вид діяльності. Специфічними структурними елементами сенсорної інтеграції є: навчально-ігрові завдання, зміст гри, ролі, правила, ігрові дії, результати.

Дидактичні ігри, які позитивно впливають на послідовний мовленнєвий розвиток дошкільнят, сприяють формуванню словникового запасу дітей, активізують пошукову діяльність граматичних форм, розвивають у дітей почуття мови, мовне ставлення до слова, елементарне сприйняття мовної дійсності. Дидактичні ігри для послідовного розвитку мови - практичні заняття, які ви можете перевірити.

Чи оволоділи ваші діти розмовними навичками? І чи можете ви застосувати його, коли це необхідно?

Таким чином, наукові дослідження переконливо довели необхідність застосування дидактичних ігор для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ООП

2.1. Методика і процедура констатувального етапу дослідження стану сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП.

Експериментальне вивчення стану сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку відбувалося за допомогою педагогічного експерименту, який включав три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

Дослідження проводилось на базі Оленівського ЗДО . У експерименті взяли участь 16 дошкільників старшого віку та 4 педагоги.

Основним завданням цього експерименту було визначити стан узгодженого мовного розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП.

Експериментальне завдання:

- Підібрати діагностичний засіб для визначення стабільного мовного рівня дітей шостого року життя.
- Проводити тестування дітей і аналізувати результати.
- Вивчити вплив дошкільних навчальних закладів на формування зв'язної мови у дітей дошкільного віку.

За допомогою «Методика дослідження мовно-комунікативних навичок дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами» розроблена О. Ушакова, Є. Струніна, В. Яшин., було розроблено три серії завдань.

Мета: Визначити рівень використання всіх мовних навичок при побудові різних типів зв'язних висловлювань.

Тестування проводилось індивідуально для кожної дитини з використанням необхідних навчальних матеріалів і займало не більше 15 хвилин. Завдання подано в цікавій та тональній формі. Правильну відповідь схвалено та підтримано. Якщо дитина не виконувала завдання, дослідник не

наголошував на цьому, а просто давав правильну відповідь. Проте протокол підтвердив невідповідність.

На першому етапі діагностичного дослідження була використана серія завдань для вивчення зв'язної мови з «Тестової методики діагностики усної мови» Т. Потекова[60].

Для вивчення формування зв'язного мовлення дітей дошкільного віку розроблено методику Т. Потекової. Автори також розробили систему балів для оцінки ефективності роботи на основі використаної нами методології.

Дослідження формування зв'язної мови у дітей з ООП старшого дошкільного віку засобами сенсорної інтеграції складалося з двох завдань.

Завдання №1. Ось пояснення з малюнками.

Дорослий пропонує дитині описати їжачка (за картинкою або іграшкою).

Мета: відредагувати опис із трьома структурними одиницями.

Початок, середина, кінець. Матеріали: Малюнок Їжачка.

Хід: Дослідження проводиться індивідуально, дитині пропонують описати їжачка.

Оцінка результату: за успішне виконання завдання дитина отримує 5 балів, за незначні помилки – 2,5 бала, за часті помилки – 1 бал, за невиконання завдання – 0 балів.

Завдання №2. Спробуйте скласти розповідь за серією сюжетних картинок.

Дорослим пропонують серію сюжетних діаграм (4), які об'єднані в історію, і їх просять упорядкувати їх, щоб сформувані історію.

Мета: розташуйте малюнки в правильному порядку, щоб розповісти історію.

Матеріал: чотири малюнки, об'єднані в одну історію.

Хід: Дослідження проводиться індивідуально, дітям пропонується розташувати картинки та скласти розповідь.

Роботи проводились за такими напрямками:

1. Формувати вміння послідовно розкривати тему тексту:

5 балів - Розповідь повністю відповідає темі, а всі смислові зв'язки розташовані в правильному порядку.

2.5 - Тема трохи змінена, а причинно-наслідковий зв'язок порушено. 1 – Розповідь частково пов'язана з темою і не має смислового зв'язку. 0 – тема розкрита не повністю.

2. Формування вмінь лексико-граматично формулювати висловлювання:

5 балів - Розповідь добре структурована, а словникові засоби використані точно.

2.5 – Ця історія написана без граматичних помилок, але є деякі неправильні слова.

1 – Є серйозні порушення будови речення та недоцільне використання лексичних засобів.

0 – історія неструктурована. Тобто він не налаштований.

3. Розвивати вміння самостійно будувати розповіді:

5 балів - Дитина відмінно виконала завдання і склала розповідь без допомоги вчителя.

2.5 - Дитині потрібна допомога в організації малюнка. 1 – Усі завдання виконуються з навідними запитаннями.

0 - Неможливо виконати завдання, включаючи освітню підтримку.

Третє завдання. Складіть розповідь (казку). Дорослі пропонують дітям створювати оповідання (казки) на теми, які вони самі обирають.

Мета: Скласти розповідь (казку) із заголовком. Хід: Заняття проводиться індивідуально, дітям пропонують скласти оповідання (казки).

Тестуються такі технології:

1) Відображає початок, основну частину та кінцівку оповідання.

2) Послідовно передайте розвиток сюжету.

3) З'єднайте речення за допомогою різних видів сполучників.

Крім завдань, представлених у методиці Т. Фотекової, ми використовували завдання, представлені в дослідженні Н. Вона описана в роботах Смольникової та Е. Смирнової та О. Ушакової [44, 43].

Завдання 1. *Придумати початок оповідання.*

Інструкція дітям: кожній дитині читається розповідь: «Сніговий

колобок» Н. Калініної (див. дод. А).

В оповіданні пропускається початок. Після читання дітям ставимо запитання: Все зрозуміло в оповіданні? Чи бракує якоїсь частини в оповіданні? Як думаєте, про що йдеться на початку оповідання?

За основу розробки критеріїв та показників сформованості зв'язного мовлення старших дошкільників, були взяті критерії та показники розроблені О.Ушаковою.

Критерії оцінки зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП, розроблені О.Ушаковою стали основою для нашого дослідження.

Таблиця 2.1

Критерії та показники сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції

Критерії	Показники 1,2
Змістовність	1.лаконічність наскільки повно і цікаво дитина передає зміст своєї розповіді; 2. правильність висловлювання думки.
Логічна послідовність	1.логічний перехід від однієї частини оповідання до іншої, вміння почати і правильно закінчити; 2.розповідь без зайвих вставок і повторень, пропусків окремих епізодів.
Граматична правильність	1.правильна побудова речень, 2.граматичний і смисловий зв'язок речень між собою.

У дослідженні О. Ушакової, Є. Струніної виявлено якісні характеристики сталого рівня мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з особливими потребами.

1 - Високий рівень. Щоб побудувати зв'язне висловлювання, діти розгортають сюжетну лінію в логічній послідовності, будують граматично правильні речення (прості, правильні та складні), зберігають структуру (початок, середина, кінець), об'єднують частини висловлювання різними сполучними способами, дають правильну назву розповіді.

II - Середній (достатній) рівень. У оповіданнях для дітей частково переривається послідовність викладу тексту (пропуски, паузи, зупинки), більше вживаються простіші речення, у викладі подано лише дві структурні частини (зачин, середина), використовуються одноманітні прийоми зв'язку (зв'язки I, A, прислівникові потім) між частинами речень і висловлюваннями. Вони дають своїм оповіданням довгі назви.

III – Низький рівень. Щоб скласти зв'язний текст, необхідно мати послідовні висловлювання, відсутність структури, одноманітну лексику, однотипну структуру, використовувати лише прості речення. Вони не знають, як назвати історію.

Досліджуючи практику дошкільних навчальних закладів щодо послідовного мовного розвитку дітей дошкільного віку з особливими потребами, ми опитали вихователів та проаналізували їхні графіки мовного розвитку дітей.

Метою опитування педагогів було з'ясувати, яким методам вони воліють розвивати послідовну мову дітей. Яка роль розвиваючих ігор для дітей дошкільного віку, які типи завдань в основному виконуються, чи це структуровані заняття чи вільні заняття для дітей.

Ми розробили анкету (див. Додаток Б). Це питання дає можливість дослідити практики педагогів щодо послідовного розвитку мови у дітей старшого дошкільного віку з особливими потребами.

В опитуванні взяли участь чотири освітяни. Перед заповненням анкети експериментатор виголосив вступне слово, щоб переконатися, що вихователі були позитивно підготовлені до написання відповідей.

Анкета складалася з трьох блоків. Блок I включав запитання, пов'язані з

уявленнями вчителів про послідовний мовний розвиток дітей, тоді як Блок II включав запитання, спрямовані на вивчення методології та використання вчителями методів і технік для розвитку послідовного мовлення дітей. Третій блок був присвячений вивченню ролі сенсорної інтеграції в навчальній діяльності вихователя з метою розвитку зв'язної мови дітей старшого дошкільного віку.

Також ми проаналізували розклад у розділі, де було представлено напрям мовного розвитку, зокрема виявили та проаналізували форми роботи, в яких вихователі працювали над послідовним мовним розвитком дітей.

Аналіз проводився за такими критеріями:

Перший критерій – систематичність і послідовність у виконанні цього завдання.

Другий критерій – відповідність вимогам програми, яка діє в дошкільному навчальному закладі, щодо мовного розвитку дитини.

Третій критерій – різноманітність форм і методів роботи з дітьми.

Зібрані дані були проаналізовані за допомогою методів математичної статистики.

Тому ми розробили методику визначення узгоджених рівнів мовного розвитку дітей старшого дошкільного віку, поєднавши декілька методик, адаптованих до особливостей досліджуваної проблеми. Об'єктами дослідження були діти дошкільного віку з особливими освітніми потребами та їх вихователі.

2.2. Характеристика рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП

Вивчаючи рівень мовного розвитку дітей старшого дошкільного віку, нами було використано декілька методів для виявлення якісних і кількісних характеристик досліджуваного явища.

Виконання завдань оцінювалося за обраними критеріями та показниками змістовно мовного розвитку дітей дошкільного віку.

Дослідження змістовно мовного розвитку дітей дошкільного віку з особливими потребами показало, 0% дітей мали високий рівень змістовно мовного розвитку, 37% мали середній рівень які вміли описати за змістом та 25% які правильно намагались висловити думку, 63% мали низький рівень не вміли лаконічно і змістовно сформулювати речення та 75% які не зуміли висловити свою думку. Під час діагностики кожне висловлювання дитини фіксувалося та аналізувалося за певними критеріями.

Діти з нормо типовим розвитком дали наступні результати. 67% високий рівень це вихованці без допомоги дорослих складали описи за малюнками, що складалися з трьох структурних частин: початку, середини і кінця. Змістовно, чітко, лаконічно описували картину. 87% за другим критерієм де будували граматично правильні речення (прості, складні, складні), об'єднали частини висловлювання різноманітними зв'язними способами, дали розповіді влучну назву. Не було помилок у узгодженні роду, числа, відмінка, числівників, іменників прикметників та іменників. Вони урізноманітнювали способи зв'язку речень, лексичні засоби, частини мови, слова в переносному значенні, означення, порівняння, синоніми, антоніми тощо.

33% середній рівень за першим критерієм, послідовної мови частково порушувався порядок викладу розповідей (пропуски, паузи, переривання), не було початку і кінця, використовувалися однакові прийоми зв'язку частин речень і висловлювань (сполучники І, А, прислівник тоді), 15% дітей середнього рівня за другим критерієм спостерігалися граматичні помилки в розташуванні слів у реченнях, використовувалися більш прості речення, дітям потрібна була допомога вчителя, яка складалася з навідних запитань. У більшості випадків дитячі оповідання не мали назв. Однотипними були і мовні засоби. У дітей із середнім рівнем розвитку Діти, яким бракувало самостійності у створенні своїх історій, мали нижчий рівень розвитку. Висловлювання вони будували виключно за допомогою навідних запитань учителя, інколи просто перераховуючи індивідуальні характеристики героїв

одним словом. Вони не знають, як назвати свій текст. Немає засобів вираження, які б несли емоційний зміст.

0% мали низький рівень розвитку змістовності мовлення за двома критеріями.

Оцінюючи результати обстеження змістовності мовлення ми дійшли висновку, що більшість дітей з ООП не справляються самостійно, потребують допомоги та додаткового пояснення, заохочення т.д. Нормотипові діти вміють описати побачине, зібрати історію, правильно, чітко і змістовно висловитись.

Таблиця 2.2

**Результати обстеження змістовності та насиченості
розвитку мовлення**

	Група	Кількість дітей, що виконали завдання (%) за 1 критерієм (Стан розвитку змістовності мовлення)					
		Показники					
		Показник 1- лаконічність і змістовність розповіді			Показник 2- правильність висловлювання думки		
		В	С	Н	В	С	Н
	Діти з поруш.	0% (0діт.)	37% (3діт.)	63% (5діт.)	0% (0діт.)	25% (2діт.)	75% (6діт.)
	Діти з норм.	67% (5 діт.)	33% (3діт.)	0% (0діт.)	87% (7діт.)	13% (1діт.)	0% (0діт.)

У дослідженні розвитку логічної послідовності мови, були опрацьовані за двома показниками 1- логічний перехід від однієї частини оповідання до іншої, вміння почати і правильно закінчити; 2-розповідь без зайвих вставок і повторень, пропусків окремих епізодів. Завдання проводились при побудові розповіді на основі серії сюжетів малюнків, фото, пазлів.

Вихованці з особливими освітніми потребами показали наступні результати, жодна дитина не була на високому рівні за двома показниками,

33% — на середньому рівні це діти, які за допомогою переходили з однієї частини оповідання до іншої, і 42% учнів – розповідали без зайвих вставок чи повторення. На низькому рівні 67% — це діти які не вміють сформулювати та правильно завершити думку, і 58% - часто повторюють почуте або незрозумілі (не по тексту) висловлювання. Аналіз результатів методики виявив, що жоден з досліджуваних не зміг розташувати картинки в правильному порядку і побудувати на їх основі зв'язну розповідь. Оскільки дошкільнята мали низький рівень і не вміли правильно розташувати картинки, це завдання виконувалося з допомогою вихователя. Зв'язного тексту немає, тому що діти можуть описати лише те, що зображено на кожному малюнку окремо, і не можуть логічно пов'язати малюнки між собою.

У нормотипових дітей виявлено наступні результати 37% дітей високий рівень, де вони самостійно розташовували картинки в правильному порядку та логічно правильно переходили з одної частини тексту до іншої, зробивши висновок. За другим показником високий рівень в 75% учнів, які гарно і послідовно розповідали не використовуючи зайвих вставок та повторень.

З середнім рівнем розвитку в 63% дітей за 1 показником тут спостерігалися помилки при розташуванні картинок у правильному порядку. При редагуванні зв'язної розповіді були певні порушення у викладі логіки змісту. Дітям дошкільного віку часто потрібна була допомога дорослих, щоб скласти розповідь у правильному порядку. 25% дітей за другим показником, використовували більше простих речень із схожими зв'язками між кожною частиною речення. 0% дітей мали низький рівня розвитку логічної послідовності мови за обидва ми показниками.

Під час якісного аналізу результатів дослідження ми підтвердили, що багато дитячих ілюстрацій були ідеально контекстними та мали необхідні елементи, розташовані в правильному порядку. Проте деякі діти дещо спотворили зображену на картинці ситуацію.

Таблиця 2.3

**Результати обстеження логічної послідовності
розвитку мовлення**

	Група	Кількість дітей, що виконали завдання (%) за 2критерієм (Стан розвитку логічної послідовності)					
		Показники					
		Показник 1 логічний перехід від однієї частини оповідання до іншої, вміння почати і правильно закінчити			Показник2 розповідь без зайвих вставок і повторень, пропусків окремих епізодів		
Поч.Е		В	С	Н	В	С	Н
	Діти з поруш.	0% (0діт.)	33% (3діт.)	67% (5діт.)	0% (0діт.)	42% (3діт.)	58% (5діт.)
	Діти з норм.	37% (3діт.)	63% (5діт.)	0% (0діт.)	75% (6діт.)	25% (2діт.)	0% (0діт.)

Результати дослідження розвитку граматичної правильності мовлення дітей з ООП за двома показниками: 1-правильна побудова речень; 2-граматичний і смисловий зв'язок.

Будова речень між собою для складання оповідання (казки) показали, що 0% мають високий рівень дітей граматичної правильності мовного розвитку за двома показниками. 37% – середній рівень це діти які з допомогою вихователя будували 2-3 прості речення, частково правильно вимовляли слова та 50% середнього рівня дітей за другим показником де будували речення дотримуючись смислового зв'язку з допомогою дорослого . 63% – низький рівень вихованців які не вміють граматично правильно будувати речення та 50% які не розуміють смисловий зв'язок між реченнями і не вміють будувати його. Учитель підтримував дітей на нижчих рівнях протягом усього діагностичного процесу, ставлячи їм навідні запитання, а потім намагався змусити їх побудувати принаймні кілька речень і об'єднати їх у зв'язний текст. Учитель також дав назву оповідання. У дітей мало

самостійності у виконанні завдань. Були й діти, які відмовлялися виконувати завдання. Діти будують прості фрази з двох-трьох слів, прості однотипні речення, висловлювання певного рівня, що перераховують сприйняття предметів і дій. Початок і кінець оповідання відсутні, оскільки речення не зв'язані між собою. Виділяють кілька граматичних форм і морфологічних елементів мови. Обмежений словниковий запас дій і сигналів. Відсутність навичок словотвору та словотворення. Граматична будова мови не сформована, спостерігаються випадки, неузгодженість, пропуск прийменників, надмірне вживання прийменників. Зміна складного прийменника простим викликає помилку в роді дієслова. Дитина не проявляє активності та ініціативи у спілкуванні, не цікавиться завданнями, розсіяна, не виразна в інтонації під час мовлення.

Результати нормотипових дітей дошкільного віку за показниками зазначених вище. 75% дітей високого рівня у яких ці якості високо розвинені, створюють казки та оповідання, придумують їм назви, 87% учнів цього рівня які граматично правильно будували речення. Діти будують змістовні, розгорнуті розповіді (казки) від 5 до 10 речень. Вони розповідають емоційно, в помірному темпі і з багатою тональною виразністю. Вони утворюють речення різної складності. Допомоги від дорослих не надходило.

0% дітей низького рівня за двома показниками.

25% середнього рівня дітей складали розповіді за допомогою дорослих. Деяким дошкільнятам важко визначитися з темою для своїх розповідей, вони навіть не можуть придумати назву. 13% цього рівня виходячи з другого показника - ці діти відчували вагання, паузу, невпевненість. Слова в реченнях не завжди збігалися між собою, часто спостерігалися граматичні помилки.

Історія була дуже короткою. Для цих дітей характерна розвинена фразеологічна мова, але деякі порушення в лексико-граматичному і фонетико-фонематичному складі. У розповіді можна запозичити сюжет і мати дві структурні частини: зачин і середину, середину і кінцівку. Ця історія

складається з п'яти простих речень або менше. Діти важко складають прості та складні речення, не вміють підбирати сполучники. Вони вживають усі види частин мови, але особливо помітно використання іменників та дієслів. Це неправильне вживання дієслова для зміни назви частини предмета на назву всього предмета. Навички словотворення і словотворення не розвинені. Правильно вживають прості граматичні форми, не допускають помилок у узгодженні прикметників та іменників у роді, числі, відмінку, числі та іменниках, але подають текст розрізнено, з невеликими затримками та паузами. Вони пропускають або змінюють прийменники, або починають кожне речення з того самого прийменника.

Таблиця 2.4

Результати обстеження граматичної побудови речення

	Група	Кількість дітей, що виконали завдання (%) за 3 критерієм (Стан розвитку граматичної правильності)					
		Показники					
		Показник 1 правильна побудова речень			Показник2 граматичний і смисловий зв'язок		
Поч.Е		В	С	Н	В	С	Н
	Діти з поруш.	0% (0діт.)	37% (3діт.)	63% (5діт.)	0% (0діт.)	50% (4діт.)	50% (4діт.)
	Діти з норм.	75% (6діт.)	25% (2діт.)	0% (0діт.)	87% (7діт.)	13% (1діт.)	0% (0діт.)

Після узагальнення та аналізу результатів нашого дослідження ми класифікували рівні мовного розвитку дітей старшого віку на високий, середній і низький.

Таблиця 2.5.

Якісно-кількісна характеристика рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей з ООП.

Рівні	Характеристика рівнів	Кількісний розподіл (%)
Високий рівень.	Характеризується вмінням дитини повно і цікаво передавати зміст своєї розповіді, складати цілісне висловлювання з урахуванням змісту тематичних сюжетних картинок; переказувати короткий і не складний текст; зв'язно складати розповідь за серією тематичних сюжетних картинок, пов'язаних між собою послідовно; здійснювати логічний перехід від однієї частини розповіді до іншої, розпочинати і правильно закінчувати розповідь, грамотно оформлювати висловлювання; передати думку відповідно до тексту; використовувати емоційно забарвлені слова та вирази, різномантні мовленнєві засоби.	35
Середній рівень:	Характеризується недостатнім вмінням дитини передавати зміст своєї розповіді, спостерігається порушення викладу логіки, хоча більша частина фрагментів розповіді представляє досить інформативно, зв'язні висловлювання; складанням зв'язної розповіді за серією тематичних сюжетних картинок, які пов'язані між собою послідовно з деякою допомогою педагога (вказівки на картинку, що стимулюють запитання), але майже при повному відображенні суті змісту картинок; логічний перехід від однієї частини розповіді до іншої часто порушується; спостерігаються тривалі паузи для пошуку потрібного слова в процесі складання речень за	29

	окремими картинками; вмінням розпочинати і правильно закінчувати розповідь, однак часто допускаються синтаксичні помилки у поєднанні частин речення; не завжди використовуються емоційно забарвлені слова та вирази.	
Низький рівень.	Характеризується не сформованим вмінням дитини повно передавати зміст розповіді, складати цілісне висловлювання з урахуванням змісту тематичних сюжетних картинок; завдання виконується в формі простого перерахування предметів, які зображені на картинках, невмінням дитини переказувати короткий текст, скласти речення навіть за допомогою педагога; під час висловлювання думок порушується поєднання слів у реченні, відсутність емоційних слів, мовленнєві засоби одноманітні.	36%

Отже, ми бачимо, що більшість дітей мають середній рівень послідовного розвитку мови. Виявляється, найскладніше для дошкільнят – зв'язувати слова в реченнях і будувати логічні висловлювання. Діти часто повторюють одні й ті самі слова, а значить, у них обмежений словниковий запас. Найкраще діти показали акустичне оформлення мовлення (плавність, інтонація, відповідний темп розповіді), вживання емоційно виразних слів.

Однак той факт, що 36% дітей мали низький рівень, свідчить про необхідність подальших досліджень у цій галузі, щоб допомогти вихователям дітей старшого дошкільного віку з особливими потребами розвивати

послідовну мову.

2.3. Вплив закладу дошкільної освіти на формування зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП

У результаті нашого дослідження ми проаналізували відповіді вчителів на запитання анкети. Особливу увагу приділено вивченню форм, методів і засобів, які використовують педагоги для розвитку послідовної мови дітей. Нас цікавили питання, пов'язані з використанням дидактичних ігор для послідовного розвитку мови дітей дошкільного віку.

Перший блок включав запитання, пов'язані з уявленнями вчителів про послідовний мовний розвиток дітей, а другий блок включав запитання, спрямовані на вивчення методології та використання вчителями методів і прийомів розвитку послідовного мовлення дітей. Третій блок був присвячений вивченню ролі сенсорної інтеграції в навчальній діяльності вихователя з метою розвитку зв'язної мови дітей старшого дошкільного віку.

Також ми проаналізували розклад у розділі, де було представлено напрям мовного розвитку, зокрема виявили та проаналізували форми роботи, в яких вихователі працювали над послідовним мовним розвитком дітей. Темою нашого інтересу було використання сенсорної інтеграції для цілеспрямованого розвитку мови у дітей дошкільного віку.

Аналіз проводився за такими критеріями:

Другий критерій – систематичність і послідовність у виконанні цього завдання.

Стандарт II – Забезпечити послідовний мовний розвиток дітей, дотримуючись вимог програми дитячого садка.

Третій критерій – різноманітність форм і методів роботи з дітьми.

Аналіз даних опитування показав, що 100% педагогів надають важливого значення послідовному розвитку мови дітей дошкільного віку. Респонденти зазначили, що розвиток послідовних мовних навичок дає дітям можливість спілкуватися, обмінюватися думками та висловлювати свої

потреби, а також є необхідною умовою для вступу дітей до школи.

Усі визначали це поняття, але мало хто звертав увагу на те, що зв'язне мовлення включає як розмовне, так і монологічне мовлення. Проте вчителі відчують труднощі з визначенням компонентів зв'язної мови. У більшості випадків вчителі не розрізняють основні компоненти зв'язного мовлення та типи мовленнєвих висловлювань. Педагоги зазначили, що програмою визначено завдання розвитку зв'язної мови дітей дошкільного віку, яка передбачає розвиток як односторонньої, так і розмовної мови. Лише 35% учителів формалізували ці завдання та коротко прокоментували їх. Решта вчителів обмежуються тим, що ці завдання конкретизуються в чинній програмі і що вони керуються програмою в своїй педагогічній діяльності.

Більшість учителів (65%) віддають перевагу структурованим урокам. 35% респондентів назвали найголовнішою роллю різні види дитячої діяльності. Це можна пояснити тим, що через різні види діяльності діти виявляють мовну активність, і в результаті розвивається послідовна мова.

На запитання «Які методи та прийоми ви використовуєте для розвитку зв'язного мовлення дітей?» деякі вчителі не змогли чітко розрізнити.

«Метод» і «Техніка».

У більшості випадків педагоги перераховують методи та прийоми (читання, бесіда, загадки та розповідання, розповідання за картинками, мовленнєві моменти, перегляд, ігри, заучування віршів) для розвитку послідовної мови дітей. 42% респондентів назвали методи моделювання, які допомагають дітям формувати в мисленні символічні уявлення та наповнювати свої висловлювання узагальненими наочними та метафоричними формами. Вчителі зазначають, що дітям набагато легше будувати історії, коли присутні символи. Схематичні зображення допомагають підтримувати логічну послідовність історії, а також допомагають розвивати навички міркування дітей. Решта 58% віддають перевагу читанню та розповіданню.

Усі вчителі використовують переказ як метод послідовного розвитку

мови. Усі вчителі використовують повні транскрипти. 64% учителів віддають перевагу частковому переказу, тоді як 36% учителів віддають перевагу колективному переказу. Навчаючи дошкільників переосмисленню творів мистецтва, мало хто згадує про рольову гру та творче переосмислення. Але рольові історії допомагають розповісти послідовну історію.

Коли ми вивчали роль дидактичної гри в мовному розвитку дітей, усі вчителі повідомили, що ігри відіграють важливу роль, але чомусь лише деякі вчителі під час відповіді на попереднє запитання зробили акцент на іграх для навчання. Це свідчить про те, що педагоги розуміють важливість цих ігор у розвитку мови дітей, але віддають перевагу іншим методам.

Що стосується використання сенсорної інтеграції, більшість педагогів заохочують дітей займатися цією грою у вільний час, оскільки вона не вирішує програмного завдання, навчаючи дітей послідовному висловленню. Лише 32% вчителів повідомили, що систематично використовують дидактичні ігри на заняттях з розвитку мови дітей. Основою цих ігор є переважно зміст, сцени та ситуації художніх творів. Учитель чітко визначає цілі гри, особливо спрямовані на розвиток розмовних або односторонніх мовних навичок. Дидактичні ігри також використовуються для формування словникового запасу. Бо багатший словниковий запас полегшує дітям побудову зв'язних текстів.

Отже, видно, що використання педагогами дидактичних ігор для формування послідовної мовної навички у дітей дошкільного віку є недостатнім. Основне завдання — переказати прочитане та побудувати розповідь.

Підсумовуючи вищесказане, можна сказати, що розвиток стійких мовних навичок у дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами потребує систематичних зусиль вихователів на організованих заняттях і в повсякденному житті дітей. І як один із ефективних засобів розвитку зв'язного мовлення дитини слід виділити дидактичні ігри. Тому що ця гра розвиває відповідні мовленнєві навички та навички, необхідні дитині

для послідовного висловлювання.

Аналіз розкладу вчителів показав, що для всіх вчителів планується послідовна робота з розвитку мови. Основні завдання, які ставлять педагоги у роботі з дітьми: Удосконалення розмовного та монологічного мовлення; Активізує мовну діяльність дітей. Розвивати комунікативні навички та заохочувати вільне спілкування з дорослими. Навчити послідовно, зв'язно переказувати оповідання, казки, казки; Перекажіть зміст картини-розповіді та складіть розповідь за картиною, власними враженнями, спогадами тощо.

Планування роботи з послідовного розвитку мови передбачало використання опорної системи для створення розповідей та застосування казкотерапії, за допомогою якої діти вчилися будувати словесні описи, будувати розповіді за сюжетними картинками, складати загадки тощо. Театральна діяльність виражається в дуже широкому спектрі способів, особливо це стосується постановки художніх творів. Одна сторона містить ігри та вправи.

О. Ушакова спрямована на вдосконалення мовленнєвого слуху, закріплення навичок чіткого, точного та виразного мовлення, розрізнення звуків і слів, удосконалення правильної вимови. І хоча вчителі, які брали участь в опитуванні, стверджували, що використовують дидактичні ігри для розвитку зв'язної мови дітей, цей аспект їхньої роботи не був відображений у їхньому розкладі. Зразок одного з планів наведено в додатку Б.

Тому ми дійшли висновку, що в даному закладі відсутня системна робота з сучасними розвиваючими іграми, спрямованими на послідовний розвиток мови дітей старшого дошкільного віку. Педагоги віддають перевагу художній літературі та театральній діяльності, але ці засоби ефективні для зміцнення мовленнєвих навичок. А з метою розвитку доцільно використовувати засоби та методи роботи, які сприяють формуванню мовленнєвих навичок послідовного висловлювання. Одним із таких засобів є дидактичні ігри.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

Система роботи констатувального етапу дослідження забезпечила визначення рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП та дала підстави для розширеної характеристики зв'язного мовлення дітей кожного, визначеного нами, рівня.

Проаналізувавши наукові джерела, ми виділили критерії та показники сформованості мовлення дітей даного вікового етапу. Це: змістовність мовлення (повнота змісту розповіді), логічна послідовність (логічний перехід від однієї частини до іншої, вміння почати і правильно закінчити розповідь), граматична правильність (правильна побудова речень, зв'язок речень між собою), точність мовлення (вміння передати думку відповідно до змісту), багатство мовлення (емоційна насиченість, різноманітність мовних засобів).

На основі розроблених критеріїв та їх показників, нами було визначено рівні сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП: високий, середній, низький. Встановлено, що дошкільників, віднесених нами до високого рівня було 35%, середнього – 29%, низького – 36%. Ми бачимо, що переважна більшість дітей мають середній рівень сформованості зв'язного мовлення. Наявність дошкільників із низьким рівнем актуалізує необхідність посилення уваги педагогів до формування в них даної якості.

З'ясовано, що на мовленнєвий розвиток дошкільників мають значний вплив вихователі. Вони є важливим джерелом збагачення словника дитини, зокрема, формулами мовленнєвого етикету, формування граматичної правильності, монологічного та діалогічного мовлення, що є складовими зв'язного мовлення. Проаналізувавши відповіді на запитання анкет, встановлено, що педагоги небайдужі до мовленнєвого розвитку дитини, мають прагнення сформувати у них правильне зв'язне мовлення, створивши для цього оптимальні умови і використовуючи різні засоби та методи. Однак такий засіб як дидактична гра використовується недостатньо в освітній діяльності з метою розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників.

РОЗДІЛ III. РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ООП ЗАСОБАМИ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Обґрунтування педагогічних умов формування зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП засобами сенсорної інтеграції

Сенсорна інтеграція - це складний процес, який дозволяє мозку систематизувати та інтерпретувати інформацію від усіх органів чуття, щоб забезпечити цілеспрямовану діяльність.

Аналіз наукових джерел показує, що важливе місце в системі засобів розвитку зв'язного мовлення дошкільників займає дидактична гра. Вона забезпечує сприятливі умови для вирішення педагогічних завдань з урахуванням можливостей дітей дошкільного віку. Вплив сенсорної інтеграції на виховний процес дітей було розкрито в роботах: педагогів Л. Виготського, Д.Ельконіна, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, Г. Жуковської, Т. Маркової, К.Щербакової та ін.

Для підвищення ефективності впливу сенсорної інтеграції на розвиток зв'язного мовлення, нами були визначені *педагогічні умови*: забезпечення взаємозв'язку мовленнєвої та ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку з ООП; комплексне розв'язання завдань з розвитку зв'язного мовлення в ході гри, залучення до активної участі в дидактичних іграх батьків.

Розвиток зв'язного мовлення дитини залежить від того, наскільки раціонально поєднуються різні види діяльності в її життєдіяльності. Німецькі вчені Б.Крафт і К.Менг зазначають, що в дошкільному віці відбувається взаємопроникнення різних видів діяльності дитини в процесі мовленнєвої взаємодії [26]. Дане явище вони називають «інтеракцією». Ігрова діяльність у дошкільному віці є провідною. Тому засвоєння зв'язного мовлення дитиною повинно відбуватися у ігровій діяльності.

Як зазначають, А.Богущ, Н.Гавриш, у процесі гри конкретні дії дітей зумовлюють їх мовленнєву активність і спрямовують розвиток гри [5]. Водночас, стверджує А.Омеляненко, здатність дошкільника використовувати

в ігрових ситуаціях різноманітні мовленнєві висловлювання позитивно впливає на емоційну сферу життєдіяльності дитини і максимально активізує зв'язне мовлення. Під час такої гри, малюк легко запам'ятовує нові слова, не помічаючи навчального процесу, складає різні типи розповідей, переказує зміст художнього тексту, що значно покращує засвоєння мовлення [36].

О. Аматыєва, Л. Березовська, С. Ласунова, Н. Савінова у своїх наукових працях розкривають лінгводидактичний аспект використання дидактичних ігор для розвитку зв'язного мовлення дошкільників. Взаємозв'язок мовленнєвої та ігрової діяльності дітей простежується в працях А. Богуш, Н.Гавриш, І.Луцан, Н. Кузіної, А. Зрожевської, Н. Харченко, В.Саннікової, Н.Семенової.

Як зазначає А.Омеляненко, основною функцією мовленнєвої сенсорної інтеграції є мовотворча. Така гра розглядається як спосіб вираження думки і покликана розвивати мислення та мовлення. Основними способами розв'язання поставлених завдань у грі є дія і мовлення [36].

Гра, на думку А.Богуш, Н. Савінової, завжди супроводжується мовленнєвим спілкуванням, яке передбачає розгорнуте мовлення. Включає зв'язні фрази, роздуми, діалоги, розмовне мовлення, за допомогою яких передаються переживання, радощі, хвилювання тощо [8; 39].

На взаємозв'язок мовленнєво-творчої та ігрової діяльності вказували А.Богуш, Л.Виготський, О.Леонт'єв. Л.Виготський зазначає, що в процесі розвитку зв'язного мовлення з використанням методу ситуативних ролей, відбувається ігрова мовленнєва діяльність, коли діти виконують прийняті на себе ігрові ролі. Вони мовленнєвими засобами реагують на ситуацію, обстановку, виражають своє ставлення до партнерів по грі [13, с. 62].

І.Луцан пише, що взаємозв'язок ігрової і мовленнєвої діяльності передбачає використання словесних дидактичних ігор і в ході організованих занять. Автор зазначає, що саме у грі формується вміння дитини переносити способи дії з одного предмета на інший, що має велике значення для розвитку наочно-образного мислення і розвитку зв'язного мовлення. Тому дидактична

гра не тільки відповідає психічному розвитку дитини, а й створює сприятливі умови для розвитку важливих процесів, необхідних для розвитку зв'язного мовлення.

Під час дидактичних ігор відбувається комплексне розв'язання завдань з розвитку зв'язного мовлення.

Оскільки, основна функція зв'язного мовлення – комунікативна, вона здійснюється в двох основних формах - діалозі і монологі. Кожна з цих форм має свої особливості, які визначають характер методики їх формування.

Розвиток обох форм зв'язного мовлення відіграє провідну роль в процесі мовленнєвого розвитку дитини і займає центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення.

На думку А.Богущ, зв'язне мовлення вбирає в себе всі досягнення дитини в оволодінні рідною мовою, її звуковим складом, лексичним, граматичним ладом. Якщо монологічне мовлення розвивається в процесі навчання дітей, то одним з умов розвитку діалогічного мовлення є організація мовленнєвого середовища, взаємодії дорослих між собою, дорослих і дітей, дітей один з одним [7].

Основним методом формування діалогічного мовлення в повсякденному спілкуванні є розмова вихователя з дітьми.

Взаємодія педагогів закладу дошкільної освіти з батьками - це комплекс заходів, який спрямований на педагогічну просвіту батьків у питаннях виховання і освіти дитини. Необхідною умовою, зазначає О.Леонт'єв, є те, щоб педагоги і батьки могли спілкуватися на однаковому рівні розуміння установок сучасного суспільства в області розвитку повноцінної творчої особистості.

Залучення батьків до організації дидактичних ігор передбачає проведення спеціальних свят, виготовлення дидактичного матеріалу, використання таких ігор вдома, спонукаючи дітей до переказування знайомого тексту, складання розповіді, переказування улюбленого епізоду казки [27]. Для участі в іграх дітей батьки, перш за все, повинні бути ознайомлені з

педагогічними технологіями ігрової діяльності дитини.

О.Леонтьєв зазначає, що ефективною формою взаємодії дітей зі своїми батьками можуть стати традиційні свята в дитячому саду, якщо змінити їх організацію і зміст і перевести з розряду розваг для батьків в засіб формування культури спілкування зі своєю дитиною, співробітниками дитячого закладу та іншими дітьми і дорослими [27].

Ознайомлення з навколишнім і збагачення дитячого словника дорослим необхідно здійснювати, безпосередньо граючись з дитиною. Розглядаючи і обстежуючи предмети, читаючи книги і розглядаючи картинки, обстежуючи іграшки, граючи в дидактичні ігри та вправи, загадуючи загадки необхідно велику увагу приділяти назвам предметів і явищ, їх властивостей, спонукати дітей розповідати про ці властивості в процесі сенсорної інтеграції, розвивати вміння порівнювати, протиставляти, називати однорідні предмети і підбирати узагальнююче слово.

Організовуючи мовні ігри та вправи, необхідно прагнути до того, щоб вони були нетривалими, викликали інтерес, розвивали реакцію на мовну ситуацію і формували навички контролю за своїм і чужим мовленням.

Таким чином, реалізація вище зазначених педагогічних умов сприятиме розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників засобами сенсорної інтеграції.

3.2. Методика розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП засобами сенсорної інтеграції

Враховуючи результати діагностики на констатувальному етапі дослідження, ми розробили дидактичну модель розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції, яку ми впроваджували в процесі формувального етапу дослідження в експериментальній групі, спрямованої на розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників засобами сенсорно дидактичних ігор.

«Дидактична модель розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції»

Етапи	Мета	Педагогічні умови	Завдання	Зміст роботи	Засоби та форми
Мотиваційно підготовчий етап	Адаптація до мовленнєвої взаємодії та основ комунікації	Чіткі інструкції, наочність, психоемоційна підтримка	Створити мотивацію, сформувати базові мовленнєві установки	Мовленнєві ігри, вправи з залученням всіх органів чуття (зір, слух, дотик, смак, нюх)	Індивідуальні та групові вправи, логопедичні вправи, нейровправи, картки, логопедичні ігри
Етап розвитку мовленнєвих компонентів	Сформувати основні компоненти зв'язного мовлення	Систематично тематична насиченість, вправлення в мовленнєві ситуації, підтримка	Розвивати лексичне, граматичне та діалогічне мовлення	Побудова та правильна вимова: слів, словосполучень, речень. Вміння відповідати на питання та формулювати, вести діалог	Дидактично сенсорні вправи, сюжетні ігри, моделювання ситуацій, спостереження та опис на свіжому повітрі.
Етап комунікативних навичок мовленнєвої взаємодії	Перенести навички мовлення в комунікативне середовище	Залучення до діалогу, моделювання та обговорення дій, опис, розповідь	Автоматизація мовленнєвих дій, ініціативності, взаємодії.	Інструкції в дії, мовленнєві коментарі, вміння висловлюватись в реальному середовищі	Активна участь в колективній діяльності, робота в парах, ведення діалогу, складання розповіді

Метою формувального експерименту є забезпечення виділених нами педагогічних умов розвитку даного виду мовлення у дітей та розробці системи

роботи, яка сприятиме формуванню мовленнєвих умінь і навичок, необхідних для оволодіння зв'язним висловлюванням.

Завдання:

1. Підібрати сенсорно-дидактичні ігри для дітей старшого дошкільного віку з ООП, що сприятимуть розвитку їх зв'язного мовлення.
2. Підвищити професійну компетентність педагогів у питаннях розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами ігор.
3. Стимулювати активну батьківську позицію на основі тісної взаємодії дитячого садка і сім'ї в питаннях становлення зв'язного мовлення їхніх дітей.

Важливим підсумком розвитку зв'язного мовлення дошкільників має стати оволодіння основними формами усного мовлення, властивими дорослим. Дослідження Т. Доронової, Є. Тихєєвої та ін. показують, що вміння говорити, усвідомлювати мову і її будову, можливо в процесі серйозної роботи, створюючи при цьому певні умови навчально-пізнавальної діяльності.

Система роботи розроблялася нами відповідно до вікових і психологічних особливостей розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП, з опорою на наступні принципи:

- науковості (облік сучасних досягнень науки і практики);
- цілісності (гармонійна взаємодія всіх учасників);
 - цілеспрямованості (мета і результат є регуляторами напрямків системи роботи, творчого зростання педагогів);
 - інтенсивності і комплексного підходу до вирішення мовленнєвих завдань;
- динамічності (зміна і розвиток педагогічної діяльності);
- наступності (взаємодії з дитиною в умовах ЗДО і сім'ї).

На формувальному етапі дослідження ми дітей з порушенням зв'язного мовлення розподілили на 2 групи: одна – Експериментальна група (ЕГ), а друга

– Контрольна група (КГ). В кожній з груп було по 4 осіб. В експериментальній групі ми впроваджували розроблену нами модель розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції, а в контрольній групі – нічого не впроваджували.

Дослідження аналізувалося за 4 рівнями:

В-високий (дитина виконує все самостійно)

Д-достатній(виконує з допомогою, незначними помилками)

С-середній (виконує з помилками, невпевнено)

Н-низький (не виконує)

Методика формувального експерименту передбачала урахування виділених нами педагогічних умов.

З метою реалізації *першої умови*, що стосувалася взаємозв'язку мовленнєвої та ігрової діяльності дітей, ми підібрали сенсорно-дидактичні ігри (*див. дод.Г*), які сприяють розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. У розвитку зв'язного мовлення дітей старшої групи на перший план виступає формування вміння складати розповідь, дотримуючись структури і використовуючи різноманітні способи зв'язку між реченнями і частинами висловлювання.

Наступна педагогічна умова реалізувалась на організованих заняттях, коли розв'язувались комплексні завдання з розвитку зв'язного мовлення. При цьому активно використовувались сенсорні ігри, спрямовані на розвиток діалогічного та монологічного мовлення дітей.

Нами була розроблена систему занять по комунікації з використанням сенсорних ігор, картотеки дидактичних ігор з розвитку мовлення дітей.

Використовували наступні види ігор:

1. Ігри з предметами (іграшки, реальні предмети, природний матеріал, предмети декоративно-прикладного мистецтва і т. д).
2. Настільно-друковані (парні картинки, доміно, лото).
3. Ігри з використанням аудіо та відео запису.
4. Словесні гри (без наочного матеріалу, з наочним матеріалом).

У старшій віковій групі переважають словесні ігри. Тому ми активно застосовували на заняттях сенсорно-словесні ігри. Вони, побудовані на словах і діях, що супроводжуються органами чуття (зір,слух,дотик,смак,запах) . Такі ігри допомагають дітям досліджувати навколишній світ через відчуття і спілкування. У сенсорно-словесних іграх діти поглиблюють свої знання і уявлення про предмети, вдосконалюють вміння слухати, розвивають смакові та нюхові властивості, вчаться відчувати, відкривають щось нове. У таких іграх діти повинні самі знаходити ознаки відмінності і подібності предметів, групувати їх за різними властивостями, описувати предмети, впізнавати предмети за описом,відчуттям, виділяти характерні ознаки, і т.д. Такі ігри розвивають не тільки зв'язне мовлення, а й увагу, уяву,слухову та зорову пам'ять,мислення, творчість, кмітливість, швидкість реакції.

Щоб заняття для дітей були цікавими, ми поєднували розвиток мовлення та сенсорну гру. Діти, захоплені задумом гри, не помічають того, що вони вчаться.

Використовувалась сенсорно-дидактична гра : «Відчуй та відгадай».

Дитина закриває очі. Вихователь, дає в руки фрукт (яблуко,банан,апельсин,мандарин,виноград...), дитини нюхає,тримає,кусає (за допомогою вихователя).

Що це? Молодець,яблука! Відкривай очі.

Яблуко яке? - солодке, соковите, кругле, велике, блискуче, стигле, запашне, жовте, важке, і т. д.(описує зовнішній вигляд).

Ти любиш яблука?

Коли ти ще його коштував?

У вас в саду є яблука чи ви купляєте?

Розкажи де можна купити? і т.д.

Оскільки ми проводили інтегровані заняття, то пропонували дітям ліпити кожен свій фрукт. Вихователь ліпила кошик, де діти складали свої

фрукти (з пластиліну) і виходила схожа корзинка.

Хто скаже чим відрізняються корзинки?(Порівняння)

Знайдіть відмінність?

Розміром, кольором, текстурою, смаком.

Наступною була гра «Слухай та знаходь».

Мета: збагачення словника прикметниками, іменниками, дієсловами. Розвиток слухового сприйняття, уяви, мислення, дрібної моторики. Формування вмінь описувати предмет та демонструвати. Вчити правильно формулювати речення. Прививати любов до тварин та дбайливого ставлення до них.

Суть цієї гри ,вихователь включає запис звуків тварин в корзині знаходяться різні тварини (які потрапили в халепу та опинились в брудній корзині). Дитина яка перша вчує та правильно назве тварину, знаходить її в корзині, показує її діткам і описує (колір, очі, вуха , хвіст т.д.) Вихователь наголошує, що тваринка брудна її треба помити. Дитина мие (ємкість з водою) тваринку, миючи промовляємо свої дії. Вихователь дає серветку, повитирати тваринку та завдання (придумати Ім'я) даній тварині.

На закінчення гри, кожен називає ім'я яке придумав.

Таким чином сенсорно- дидактичні ігри, які використовувались під час занять створюють величезний простір для розвитку мовленнєвої активності дошкільників. Спрямовані на оволодіння мовою як засобом спілкування, збагачення активного словника, розвиток зв'язного мовлення, граматично правильного діалогічного і монологічного мовлення, розвиток звукової і інтонаційної культури мовлення, фонематичного слуху, формування звукової активності. Тобто, відбувається розвиток усіх складових зв'язного мовлення дошкільника.

Багато рухливих ігор проведено на свіжому повітрі (див. дод.Г),

Завдяки яким діти знайомилися з навколишньою дійсністю.

Під час сенсорної інтеграції у дітей відбувався взаємозв'язок мовної та ігрової діяльності, вихователь забезпечував дружнє взаєморозуміння між

вихованцями, викликав у дітей позитивні емоції, впевненість в собі, давав зрозуміти цінності співпраці у спільній діяльності. Після прогулянки, під час якої діти не тільки грались але спостерігали за погодою, за небом, за змінами в природі, за поведінкою птахів, дошкільнятам пропонувалось скласти картину навколишньої природи, використовуючи інформацію про побачене. Після їх розповіді вихователь ставив запитання.

Ще *однією умовою* роботи, що дозволяє підвищити ефективність розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку, стало залучення до активної участі в дидактичних іграх батьків. При цьому робота побудована таким чином, щоб батьки були рівноправними учасниками розвиваючого процесу. Для цього були розроблені консультації, рекомендації для батьків, тематичні батьківські збори: «Ігри та вправи з розвитку мовлення дітей», «Розвиток зв'язного мовлення старших дошкільників», «Використання ігор та ігрових вправ в домашніх умовах для розвитку зв'язного мовлення дітей», та ін. (див. дод. Д)

Для педагогів підготували консультацію на тему «Дидактичні ігри як засіб розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку» (див. дод. Е.)

Під час батьківських зборів було запропоновано вихователям провести дидактичну гру для батьків, щоб батьки відчували себе дітьми і відключилися від повсякденних турбот. А найголовніше навчилися самі грати і могли навчити грати своїх дітей.

Запропонована наступна гра для батьків: «Драбинка».

В основу гри покладено: «Сінквейн» - в перекладі з французької - п'ять рядків.

До основних правил гри належать такі:

(Хто? Що?) - іменник - одне ключове слово,

(Який? Яка? Яке?) - два прикметники, що характеризують першу сходинку;

(Що робить?) - три дієслова, що позначають дію,

чотири слова - ключова фраза, яка показує ставлення автора до теми; одне

слово-резюме (іменник) або словосполучення - асоціація, синонім, який повторює суть теми в першому рядку.

Приклад:

1. Хто? - Іван Царевич
2. Який він? - добрий, красивий
3. Що він робить в казці? - стріляє, шукає, дивується.
4. Як ти ставишся до героя? - Мені подобається Іван-царевич.
5. Синонім – Королевич.

(Проводиться гра «Склади сінквейн» до слова зима).

Рекомендація батькам:

Батькам варто запам'ятати три правила, що діють при організації ігор:

- Гра не повинна будуватися на примусі.
- Гра - творчий процес, не треба «заганяти» дитину в жорсткі рамки.
- Намагайтеся, щоб гра була розвивальною.

Таким чином, система роботи з дошкільниками включала дидактичні словесні ігри у всіх видах мовленнєвої діяльності, які спрямовані на розвиток усіх компонентів зв'язного мовлення і відкривають дітям широкий простір для самостійного пізнання світу, навчають практично застосовувати знання та вміння, креативно мислити. Розроблені рекомендації для батьків сприятимуть їх включенню в освітню діяльність закладу дошкільної освіти щодо формування зв'язного мовлення дітей засобом сенсорної інтеграції.

3.3. Оцінка ефективності системи розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників з ООП засобами сенсорної інтеграції

Завершальним етапом кваліфікаційної роботи був контрольний експеримент. На цьому етапі дослідження, з метою перевірки ефективності реалізованої дидактичної моделі, було проведено повторне діагностичне обстеження учасників як експериментальної, так і контрольної груп.

Основну увагу було зосереджено на виявленні якісних та кількісних змін у рівнях розвитку зв'язного мовлення відповідно до визначених критеріїв:

1.Лексичний рівень розвитку, тобто обсяг словникового запасу та правильне вживання слів за їх призначенням.

2.Логічний рівень розвитку зв'язного мовлення. Послідовність і лаконічність висловлювання , здатність підбирати та розташовувати матеріали в правильній послідовності.

3.Комунікативний рівень розвитку. Виразність мовлення та вміння спілкуватись, вести діалог.

Мета: здійснити порівняльну характеристику рівнів сформованості зв'язного мовлення старших дошкільників до формувального етапу експерименту та після нього, визначення ефективності запропонованої системи роботи, перевірка наукової гіпотези. Експериментальна робота включала ті методи, що і на початковому етапі.

Результати подано в таблицях.

Таблиця 3.1.

Діагностичні дані за першим критерієм

Лексичний рівень розвитку зв'язного мовлення на контрольному етапі дослідження

Етапи		Обсяг словникового запасу (активний і пасивний)				Правильне вживання слів та побудова речень			
		В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
Поч. ЕГ	д	0	0	1	3	0	0	0	4
	%	0%	0%	25%	75%	0%	0%	0%	100%
Поч. КГ	д	0	0	0	4	0	0	0	4
	%	0%	0%	0%	100%	0%	0%	0%	100%
Кон. ЕГ	д	0	1	3	0	1	2	1	0
	%	0%	25%	75%	0%	25%	50%	25%	0%

Кон. КГ		0	0	0	4	0	0	0	4
	д	0%	0%	0%	100%	0%	0%	0%	100%
	%								

Перевіряючи повторно уміння дошкільників складати опис за картинкою, аналізувати, формолювати, підбирати слова ми отримали наступні результати: 0% дітей в обох групах продемонстрували здатність складати опис із дотриманням усіх вимог тобто високий рівень. В експериментальній групі помітні зміни, на початковому етапі було 0% дітей з Д рівнем, і стало 13%. Вони підбирали слова різних частин мови, використовували прикметники, іменниками. Будували речення, не відходили від сюжету, зображеного на картинці. На початковому етапі було 25% дітей рівня С, стало 50% . А на низькому рівні залишилось 0% (на попередньому етапі було 85%). Такі результати свідчать про те, що діти із низького рівня піднялися на середній, а із середнього – на високий. В контрольній групі зміни не помітні.

Таблиця 3.2.

Діагностичні дані за другим критерієм

Логічний рівень розвитку зв'язного мовлення на контрольному етапі дослідження

Етапи		Послідовність і лаконічність висловлювання (відповідно до змісту, плану, фото т.д.)				Здатність підбирати та розташовувати матеріали у правильній послідовності			
		В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
Поч. ЕГ	д	0	0	2	2	0	0	1	3
	%	0%	0%	50%	50%	0%	0%	25%	75%
Поч. КГ	д	0	0	1	3	0	0	1	3
	%	0%	0%	25%	75%	0%	0%	25%	75%
Кон. ЕГ	д	0	2	1	1	0	2	2	0

		0%	50%	25%	25%	0%	50%	25%	0%
Кон. КГ	%	0	0	1	3	0	0	1	3
	д %	0%	0%	25%	75%	0%	0%	25%	75%

Результати дослідження за другим критерієм показали, що 0% дітей рівня **В** не було виявлено в двох групах.

В експериментальній групі помітні зміни. На початковому етапі рівня **Д** було 0%, стало 50% вони розклали картинки з допомогою в правильній послідовності і склали невеликий текст, використовували різні частини мови. 50% дітей з **С** рівнем, стало 25% дошкільники допускали різні помилки у оформленні речень, узгодженні слів між собою. Тому їхні розповіді можна було віднести до середнього рівня. На низькому рівні залишилось 25% дошкільників, але на попередньому етапі їх було 52%. Тому ми бачимо позитивні зрушення у засвоєнні дітьми умінь складати розповіді за картинками.

Таблиця 3.3.

Діагностичні дані за третім критерієм
Комунікативний рівень розвитку зв'язного мовлення на
контрольному етапі дослідження

Етапи		Виразність мовлення (емоційність, вміння правильно висловлювати думку і вести діалог)				Зрозуміло, чітко, правильно висловлюватися та комунікувати			
		В	Д	С	Н	В	Д	С	Н
Поч. ЕГ	д	0	0	1	3	0	0	2	2
	%	0%	0%	25%	75%	0%	0%	50%	50%
Поч. КГ	д	0	0	2	2	0	0	1	3
	%	0%	0%	50%	50%	0%	0%	25%	75%

Кон. ЕГ	д	1	2	1	0	1	1	2	0
	%	25%	50%	25%	0%	25%	25%	50%	0%
Кон. КГ	д	0	0	2	2	0	0	1	3
	%	0%	0%	50%	50%	0%	0%	25%	75%

Аналізуючи результати третього критерію, в межах якого діти повинні були скласти казку, ми відзначили, що збільшився відсоток дітей високого рівня, їх стало 25% (було 0%), зменшилась кількість дошкільників, що перебували на низькому рівні. Таких дітей стало 65% (було 0%). Діти з рівнем С залишили практично без змін, було 35% (стало 37,5%). Дошкільнята з рівнем Д було 0%, стало 37,5%.

Отже, ми можемо зробити висновок, що основна частина дошкільників перебуває на середньому рівні сформованості уміння складати казку. Дошкільники знають з яких частин складається казка, уміють підібрати зачин, багато дошкільників знають напам'ять початок багатьох казок, розповідаючи сюжет, підбирають різні мовленнєві засоби, використовують інтонаційну виразність. Особливо в тих частинах розповіді, де потрібно озвучити головних персонажів. У дошкільників низького рівня не сформовані уміння поєднувати слова у реченні, а речення у тексті. Спостерігається порушення зв'язності і логічності змісту, бракує самостійності і бідний словниковий запас.

Таким чином, проаналізувавши результати контрольного етапу дослідження, ми визначили динаміку, яка простежувалась у розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП. Результати представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

Порівняльний аналіз рівнів сформованості зв'язного мовлення засобами сенсорної інтеграції старших дошкільників на формувальному та

контрольному етапах (%)

Етапи експерименту	Рівні %			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
формувальний	0%	0%	37%	63%
Контрольний	13%	39%	40%	8%
Динаміка	+13%	+39%	+3%	+55%

Результати проведеного дослідження засвідчують позитивні зміни у динаміці розвитку зв'язного мовлення дошкільників. На 55% зменшилась кількість дітей, що перебувають на низькому рівні. Ці діти піднялися на вищий щабель під дією виховних впливів з боку педагогів. 13% дошкільників перейшли на високий рівень, що свідчить про те, що дана робота в означеному напрямку має продовжуватися. Однак ми відмітили якісні зміни у засвоєнні мовленнєвих умінь дошкільниками щодо складання зв'язних розповідей.

Значно підвищився рівень мовленнєвої активності дітей щодо виконання завдань, пов'язаних із складання оповідань, розповіданням про побачене, за змістом сюжетних картинок. Збільшився словниковий запас, оскільки діти легко підбирали потрібні слова для розповіді, уміли об'єднати їх у словосполучення, а потім у речення. Той факт, що залишилося 8% дошкільників, які мають низький рівень розвитку зв'язного мовлення, говорить про те, що з даними дітьми потрібно здійснювати ще й індивідуальну роботу, спрямовану на формування відповідних мовленнєвих умінь. Оскільки того часу, який був виділений на впровадження системи роботи, виявилось не достатньо, щоб всі дошкільники оволоділи вмінням складати зв'язні висловлювання.

Таким чином, позитивна динаміка у розвитку мовленнєвих умінь дошкільників підтверджує висунуту нами гіпотезу щодо ефективності виділених педагогічних умов.

Проаналізувавши відповіді *вихователів* на запитання анкети, ми

відмітили, що педагоги у роботі з дошкільниками стали активно використовувати дидактичні ігри, що сприяють розвитку зв'язного мовлення. Всі педагоги чітко виділили діалогічне і монологічне мовлення, як види зв'язного мовлення. Зазначили, що завдання розвитку зв'язного мовлення визначені у програмі і їх реалізація здійснюється, в першу чергу, на організованих заняттях і в процесі життєдіяльності дитини. Більша частина вихователів охарактеризували дані завдання і написали, які методи переважають у їхній роботі. І варто відмітити, що всі включали дидактичні ігри, змістом яких є художній текст, чи сюжетні картинки. Більше 70% педагогів зазначили, що на заняттях досить активно використовують дидактичні ігри, внаслідок чого діти краще засвоюють навички монологічного чи діалогічного мовлення. 30% педагогів надають перевагу методу моделювання, читанню і розповіданню, переказуванню художніх текстів, складанню різних видів розповідей.

Значно розширився репертуар сенсорно дидактичних ігор. Слід відмітити, що педагоги стали активніше взаємодіяти з батьками щодо розвитку зв'язного мовлення дітей засобом сенсорної інтеграції. При цьому залучали батьків до виготовлення дидактичного матеріалу, запрошували для спільного проведення дитячих конкурсів, на яких діти змагалися у прояві кмітливості, складанні кращого оповідання, вірша, розповіді тощо.

Усі педагоги пояснили значення сенсорної інтеграції для мовленнєвого розвитку дитини. Змістом сенсорної інтеграції часто є казка. І педагоги назвали казки, які постійно використовують у роботі з дошкільниками. Разом з тим, виділили драматизацію, як один із улюблених видів театральної-ігрової діяльності.

Таким чином, можна стверджувати, що педагоги стали активніше використовувати дидактичну гру з метою розвитку зв'язного мовлення дітей. І це простежувалось не тільки на організованих заняттях, а і під час інших видів діяльності.

Що стосується календарних планів, то педагоги стверджують, що на

наступний навчальний рік, обов'язково внесуть зміни до своїх планів і включають дидактичні ігри у напрямок роботи, що передбачає розвиток зв'язного мовлення дошкільників.

Таким чином, результати проведеного дослідження показали, що розроблена нами система роботи щодо розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників засобами сенсорної інтеграції виявилась ефективною, про що свідчить збільшення відсотку дошкільників з високим рівнем сформованості зв'язного мовлення і зменшення з низьким. Висунута гіпотеза доведена, основні висновки підтверджені, а це говорить про доцільність організації виділених нами педагогічних умов.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

Висновки констатувального етапу дослідження дали підстави для обґрунтування педагогічних умов розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників, а саме: забезпечення взаємозв'язку мовленнєвої та ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку з ООП; комплексне розв'язання завдань з розвитку зв'язного мовлення в ході гри, залучення до активної участі в дидактичних іграх батьків.

Розроблено систему роботи, яка включала дидактичні ігри, що сприяють розвитку зв'язного мовлення дошкільників та активізації їх мовленнєвої діяльності. За допомогою дидактичних ігор вирішувалися всі завдання формування зв'язного мовлення: збагачення словника, формування діалогічного та монологічного мовлення.

Робота з педагогами передбачала проведення консультації та добірку дидактичних ігор. Для батьків підготовлено виступ на батьківських зборах та рекомендації..

Результати контрольного експерименту засвідчили ефективність комплексної системи педагогічних умов щодо *розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників засобами сенсорної інтеграції*. Так, на 13% збільшилась кількість дітей, які володіють високим рівнем сформованості

зв'язного мовлення; на 39% збільшилась кількість дітей , що перебували на достатньому рівні ,збільшилось на 3% дітей середнього рівня і на 45% зменшилось дошкільників низького рівня.

Педагоги стали активно використовувати в освітній діяльності з метою розвитку зв'язного мовлення дидактичні ігри, які в основному базувалися на сюжетах знайомих дітям казок чи оповідань. Стали залучати до співпраці батьків.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують висунуту нами гіпотезу про те, що виділені нами педагогічні умови виявились ефективними.

ВИСНОВКИ

Внаслідок проведення дослідження, ми прийшли до таких висновків за висунутими у дослідженні завданнями.

За першим критерієм:

Уточнено зміст та структуру провідних категорій «мовлення», «мовленнєва діяльність», «зв'язне мовлення», «діалогічне мовлення», «монологічне мовлення», «ситуативне мовлення», «контекстне мовлення».

Мовлення розглядається як: здібність висловлювати думки словами; вміння говорити. Мовленнєва діяльність – це активний, цілеспрямований процес створення та сприйняття висловлювань, що здійснюється за допомогою мовних засобів під час взаємодії людей у різних мовленнєвих ситуаціях. Зв'язне мовлення – це таке мовлення, яке забезпечує в мовленнєвому плані всі істотні зв'язки свого предметного змісту.

Основна функція зв'язного мовлення – це комунікативна, яка передбачає дві основні форми - діалог і монолог. Під діалогічним мовленням розуміється первинна форма мовленнєвого спілкування, яка будується на обміні висловлюваннями. Монологічне мовлення розглядається як розгорнутий вид мовлення, який відрізняється довільністю і організованістю.

Видами зв'язного мовлення є ситуативне і контекстне. Для ситуативного мовлення характерний зв'язок з певною наочною ситуацією, У контекстному мовленні його зміст зрозумілий із самого контексту.

За другим критерієм:

Розкрито особливості становлення зв'язного мовлення у дітей на різних вікових етапах. У старшому дошкільному віці в основному завершується засвоєння граматичної системи мови і оволодіння зв'язним мовленням. У дітей формується критичне ставлення до граматичних помилок, вміння контролювати своє висловлення, вдосконалюються всі сторони мовлення дитини.

Провідний напрямок розвитку зв'язного мовлення полягає в тому, що від верховенства ситуативного мовлення дитина поступово переходить до

контекстного, розвивається творче мовлення. У старших дошкільників, з появою нових видів діяльності, розвивається монологічне мовлення у формі повідомлення, розповіді, відбувається диференціація функцій і форм мовлення.

На даному віковому етапі діти мовленнєво активні, характеризуються надзвичайною допитливістю, балакучістю, їм притаманні нескінченні запитання, активний словник збагачується узагальнюючими словами, абстрактними поняттями, багатозначними словами. У дитини формується здатність до спілкування з однолітками і дорослими, підтримувати розмову, заявляти про свої бажання і наміри.

За третім критерієм:

На основі аналізу та узагальнення наукових джерел визначено критерії та показники рівнів сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП: лексичний рівень розвитку зв'язного мовлення; логічна послідовність (логічний перехід від однієї частини до іншої, вміння почати і правильно закінчити розповідь): комунікативний рівень розвитку (правильна побудова речень, зв'язок речень між собою), точність мовлення (вміння передати думку відповідно до змісту), багатство мовлення (емоційна насиченість, різноманітність мовних засобів).

Узагальнивши результати виконаних завдань, враховуючи попередньо виділені критерії та показники, нами було виділено рівні сформованості зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку: *високий, достатній, середній, низький*.

На високому рівні перебуває 13% дітей; достатній 39%; середньому – 3%; низькому – 55%. Отже, переважна більшість дітей перебуває на середньому рівні. Виявлення низького рівня актуалізує виховну роботу з цією категорією дітей з метою виховання у них зв'язного мовлення.

З'ясовано, що на мовленнєвий розвиток дошкільників мають значний вплив вихователі. Вони є важливим джерелом збагачення словника дитини.

Встановлено, що педагоги небайдужі до мовленнєвого розвитку дитини, мають прагнення сформувати у них правильне зв'язне мовлення, створивши для цього оптимальні умови і використовуючи різні засоби та методи. Однак такий засіб як дидактична гра використовується недостатньо в освітній діяльності з метою розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників.

Результати контрольного експерименту засвідчили ефективність і продуктивність комплексної системи педагогічних умов розвитку зв'язного мовлення у старших дошкільників засобами дидактичних ігор.

Результати проведеного анкетування педагогів засвідчують оволодіння ними методикою розвитку зв'язного мовлення засобами сенсорної інтеграції.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують висунуту нами гіпотезу про те, що виділені нами педагогічні умови виявились ефективними.

Викладені у дослідженні результати не розглядаються як вичерпні, такі, що повністю вирішують проблему розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП засобами сенсорної інтеграції.

Перспективними залишаються такі аспекти проблеми, як розвиток зв'язного мовлення засобами художньої літератури, сюжетних картин, мнемотехніки, інтелектуальних карт тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. К.: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія : 2-е видання. К.: Видавничий Дім "Слово", 2010. 374 с.
3. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник за ред.. А.М.Богуш. Друге видання, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово». 2011. 704 с.
4. Богуш А. М, Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч.-метод. посібник. К. : Видавничий дім “Слово”, 2008. 256 с.
5. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*, 2013. №7. С. 6 – 10.
6. Богуш А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : навч. посібник. К.: Видав. Дім “Слово”, 2003. 344 с.
7. Богуш А. М., Гавриш Н. Оптимізація мовленнєвої роботи з дітьми в розвивальному середовищі дошкільного навчального закладу. *Дошкільне виховання*, 2012. №10. С. 5 – 9.
8. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник; за ред. А. М. Богуш. К. : Вища шк., 2007. 542 с.
9. Гавриш Н. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці: Донецьк: ТОВ «Либідь», 2001. 216 с.
10. Гаркуша Ю.Ф. Коррекционно-педагогическая работа в ДОУ для детей с нарушениями речи. М. : «Академия», 2002. 128 с.
11. Запорожець О.В., Луков Л.Г. Про розвиток міркувань у дитини молодшого дошкільного віку: Наукові записки ХДПІ. Харків, 1941. Т. 1. №8. С. 16-24.
12. Луцан, Н. І. Теорія і практика розвитку зв'язного мовлення дітей

дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2006. 467 с.

13. Менджерицкая Д.В. Воспитателю о детской игре. М. 1982. 128 с.

14. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки та практика його в Будинках дитини ; з італ. мови переклав В. Щербаненко. К. : Держ. вид-во, 1921. 154 с.

15. Омеляненко А. В. Роль мовленнєвої сенсорної інтеграції у процесі навчання старших дошкільників складати розповіді-роздуми. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого- педагогічні науки. 2015. № 4. С. 172-177.

16. Савінова Н. В. Коригування мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП в ігровій діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук :13.00.02. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. О., 2005. 21 с.

17. Словник української мови : у 3 т. ; упоряд. з дод. влас. матеріалу Б.Грінченко ; за ред. С. Єфремова та А. Ніковського. Київ : Горно, 1927 - 1928. XLIV, 428 с.

18. Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. 799 с.

19. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Вибрані педагогічні твори*: у 2- х т.; за ред. О. І. Пискунова. К.: Рад. шк., 1975. Т.1. С. 121–133.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розповідь Н. Калініної

«Про сніговий колобок».

Гуляли хлопці у дворі. Ліпили зі снігу бабу. Альоша зліпив сніжний колобок. Знайшов вуглинка - зробив очі; знайшов палички - зробив рот і ніс. Пограли хлопці, погуляли і пішли знову в дитячий сад. Шкода Альоші залишати на дворі колобок. Взяв він його і поклав у кишеню.

Прийшов в дитячий сад, повісив свою шубу в шафку, а в кишені шуби залишився лежати сніжний колобок. Пообідали хлопці, після обіду спати лягли. А коли прокинулися, згадав Альоша про свій колобок. Побіг з хлопцями до шафки, а близько шафки - калюжа. Що таке? Відкрили дверку, подивилися, а з кишені - кап, кап, кап, кап - вода капає.

Подивився Альоша в кишеню, а там немає колобка. Лежать в мокрому кишені два вуглинка і дві палички. А колобок де? Як ви думаєте?

Додаток Б

Анкета для вихователів

Вивчення практичної діяльності педагогів щодо розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ООП

Шановні колеги!

Просимо вас відповісти на запитання запропонованої анкети. Ваші об'єктивні відповіді допоможуть нам у дослідженні розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з ООП.

Дякуємо за допомогу!

Анкета

I.

1.1. Важливість розвитку зв'язне мовлення у дитини?

1.2. Що Ви розумієте під поняттям «зв'язне мовлення»?

1.3. Які вирішуєте завдання щодо розвитку зв'язного мовлення у старших дошкільників?

II.

2.1. Які форми роботи застосовуєте при розвитку у дітей зв'язного мовлення?

3.2. Які методи і прийоми використовуєте з метою розвитку зв'язного мовлення у дітей ?

3.3. Яким способам організації мовленнєвої діяльності Ви надаєте перевагу:

III.

3.1. Чи важливе значення у розвитку зв'язного мовлення дітей займає дидактична гра?

3.2. Чи використовуєте Ви дидактичну гру як засіб розвитку зв'язного мовлення? Як часто?

3.3. Яким дидактичним іграм надаєте перевагу?

Дякуємо за співпрацю.

Додаток В

Перспективний план розвитку зв'язного мовлення дітей старшої вікової групи

Робота з розвитку мовлення з вихованцями старшої вікової групи . Мета, завдання:- розвиток вільного спілкування з дорослими;

- удосконалювати діалогічну форму мовлення;
- розвивати монологічну форму мовлення;
 - вчити зв'язно, послідовно і виразно переказувати невеликі казки, розповіді;
 - вчити (за планом і зразком) розповідати про предмет, зміст сюжетної картини; складати розповідь за малюнками з послідовно розвивають подіями;
- розвивати вміння складати свої розповіді з власного досвіду.

Місяць	Тема	Зміст роботи	Результат
Вересень		Підбір і вивчення літератури по темі; дидактичних ігор і вправ; сюжетних картин; складання бібліографії.	Пам'ятки для батьків за навчання зв'язного мовлення.

Жовтень	Робота над переказами з використанням опорних схем. Переказ оповідань «Лісовий голосок» Р. Скребицького; «Осінь під водою» Н.Сладкова; «Пушок» Р. Скребицького.	Навчання зв'язного з послідовного переказу з наочною опорою у вигляді графічних схем, що відображають послідовність подій; Навчання дітей прийомам планування власного переказу; Активізація збагачення словникового запасу дітей. Р.	Консультація для батьків на тему: «Вікові особливості сприймання літературних творів дошкільниками та завдання ознайомлення дітей з книгою».
Листопад	Розвиток мовлення особистості дошкільника казкотерапії. Казкотерапії: «Зайка - зазнайка»,	Допомогти дітям ілюструвати власну позицію у виборі способу втілення дій, образу літературного персонажа; спонукати до вміння виразної передачі в міміці і	Консультація для педагогів ДНЗ «Казкотерапія» як засіб розвитку мовлення старших дошкільників»
	«Чарівні слова», «неслухняний Ваня».	рухах емоційних станів; розвивати вміння складати словесні описи по сприйняттю пантомимических етюдів; активізувати у	

		мовленні фразеологізми.	
Грудень	Ігри та вправи для розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку. (О.С.Ушакова).	Удосконалювати мовленнєвий слух, закріплювати навички чіткої, правильної, виразної мови. Диференціація звуків, слів, пропозицій. Відпрацьовувати темп, силу голосу, дикцію.	Познайомити батьків з іграми (дидактичними і лексико - граматичними), що впливають на розвиток мовлення дітей.
Січень	Робота по складанню розповідей сюжетними картинами.	Вчити дітей розглядати картину і виділяти її заголовні характеристики; вчити дітей дослідницьким діям при розгляді картини; формувати аналіз, синтез; вчити дітей складати зв'язну розповідь по картині з опорою на зразок вихователя. Поповнювати й активізувати	Відвідування батьками діяльності вихователів і дітей по роботі над складанням розповідей за картинами.

		словниковий запас дітей.	
Лютий	Робота з загадками. Складання загадок.	Показати роль загадки на формування виразності мовлення. Вчити дітей відгадувати загадки за схемами.	Консультація для педагогів: «Використання загадок, як засіб формування виразності мовлення».
		Розвивати монологічне мовлення дітей.	
Березень	Робота над розвитком мовлення через театральну діяльність. Інсценування казок: «Теремок», «Колобок», «Зимовище звірів»	Розвиток творчої самостійності, естетичного смаку в передачі образу; розвиток мовлення дітей, емоційної спрямованості. Розкриття творчих здібностей дітей.	Показ казки «Теремок» для дітей молодшої групи.
Квітень	Робота над інтонацією, дикцією, виразністю мовлення під час заучування	Вчити дітей виразно читати вірші перед слухачами. Викликати інтерес до поезії. Поповнювати й активізувати в мові	Конкурс читців.

	віршів.	словниковий запас дітей на тему «Весна».	
Травень	Консультація для батьків наказку за моделі - схеми; тему «Книга казок». Навчання написання казок.	Вчити дітей складати послідовно і зв'язно розповідати один одному свої казки; учити придумувати назву казці; робота над словником-вчити добирати ознаки предметів (прикметники до іменника); виховувати інтерес до казок та їх творіння.	Проведення консультації.

Додаток Г

Інтерактивне заняття «Осінній їжачок ».

Мета: збагачення словникового запасу, розвиток зв'язного мовлення, вміння висловлюватись та відповідати на запитання. Розвиток слухового сприйняття, творчості, уяви, мислення, пам'яті, дрібної моторики. Формування вмінь слухати та прививати любов до творчості.

Вихователь розповідає про осінь, зміни в природі з приходом осені, рутину людей з приходом цієї пори року. Ставить питання до дітей:

- Як ви, ваші батьки готуються до зими? (збирають урожай)
- Який?(перераховують)
- А дикі тварини готується до зими? (Так)
- Як?(розповідають)

- А зараз, ми з вами зробимо їжачка (показує підготовлену аплікацію їжака).
- Не простого а прикрасимо його цікаво.(вихователь показує лотки з крупами: гречка, рис, манка,макарони, кукурудзяна крупа...)Дає дітям побачити та почути шум при трусінні.
- Запам'ятали яка каша як шумить? (Так). Вихователь шумить, хто яку відгадав тією і працює.

Діти виготовляють аплікацію, розфарбовують,прикрашають,розмовляють.

Заняття «Калина»

Мета: розвиток зв'язного мовлення, збагачення словникового запасу, вміння висловлюватись та відповідати на запитання. Розвиток слухового сприйняття, спостережливості, смакових рецепторів, дрібної моторики, творчості, уяви, мислення, пам'яті, дрібної. Формування вмінь слухати та прививати любов до творчості.

Вихователь показує гілочки калини (складає у вазу). Задає питання :

Що це?(Молодці)

Діти підходять роздивляються,доторкаються,куштують(за бажанням).

Яка вона? Який її смак,колір,текстура,запах т.д.?

Розповідаю легенду про «Калину».

Ставлю питання (діти відповідають).

- Ще уважно подивіться на цю красу, ми зараз з вами її намалюємо. Будимо малювати не як завжди а використаємо «вушні палочки».

Вихователь виконує малюнок першим, діти уважно дивляться.

Виконавши роботу, задаю запитання.

Що ви запам'ятали про калину?

Звідки вона з'явилась?

Чому в неї такий колір? т.д.

Наступні ігри які я активно застосовувала в своїй роботі .

Ігри «Почуй та відтвори».

- Вихователь включає запис (дощ,шум моря, вітер, сміх дитини, шум машин,спів пташок,гавкіт собак) т.д.

Учні потрібно відгадати звук та відтворити його, намалювавши на пісочній дошці (я використовувала коробку з крупою).

- Вихователь стукає різними предметами (пластик, дерево, метал, каміння, каштани) учню потрібно запам'ятати та відтворити .
- Демонструю учням як звучить (дзвінок 1, свисток, «Півник», дзвінок 2). Діти мають відгадати, що я використала. Хто відгадав ,відтворює звук іншим учням.

Нейро-ігри які розвивають міжпівкульну взаємодію та швидкість перемикання уваги, зорово-моторну координацію, довільну увагу, пам'ять.

- Нейро ручки.
- Одночасно двома руками в яких дитячі пінцети розкладають (по кольорах, за розміром, за малюнком т.д.) помпони, гудзики, ризинки.
- Друковані нейро вприви.

Ігри для розвитку усного мовлення.

ДЕ ПОЧАТОК РОЗПОВІДІ?

Мета: Вчити передавати правильну тимчасову і логічну послідовність розповіді за допомогою серійних картинок.

Обладнання: Серія сюжетних картинок (див. дод.).

Хід гри: Дитині пропонується скласти розповідь. Спираючись на картинки. Картинки служать своєрідним планом розповіді, дозволяють точно передати сюжет, від початку до кінця. За кожною картинкою дитина складає одне речення і разом вони з'єднуються в зв'язну розповідь.

ЯКА КАРТИНКА НЕ ПОТРІБНА? (див. дод)

Мета: Вчити знаходити зайві для даного оповідання деталі.

Хід гри: Перед дитиною викладають серію картинок в правильній послідовності, але одну картинку беруть з іншого набору. Дитина повинна знайти непотрібну картинку, прибрати її, а потім скласти розповідь.

ЗРОЗУМІЙ МЕНЕ

Мета: Розвивати у дітей здатність скласти коротку розповідь за картинкою, використовуючи різні характеристики предмета.

Обладнання: Коробка з сюжетними картинками (див. дод.).

Хід гри: Перед дітьми ставиться коробка з різноманітними проедемтними картинками. Педагог наголошує, що це чарівна коробка, бо в ній приготовлено різні подарунки для дітей. А отримати його зможе той, хто вміє тримати секрети.

Далі педагог розповідає правила гри. Дитина, заплющивши очі, має витягнути з коробки картинку, роздивитись її, але при цьому нікому не розповідати, що на ній зображено. Тільки після того, коли всі малюки витягнуть по картинці, кожна дитина розповідає, що зображено на її картинці.

Дидактична гра «Скажи навпаки».

Хід гри: Ведучий кидає м'яч дитині, називає слово, а дитина кидає м'яч назад і називає слово з протилежним значенням:

веселий – сумний; швидкий – повільний;

порожній – повний; худий – товстий; розумний – дурний; працюючий – ледачий; важкий – легкий; боягузливий – хоробрий;

твердий - м'який; світлий – темний; довгий – короткий.

- Вихователь включає казку(на ноутбучі) промотавши декілька хвилин , діти дивляться весь запис і самі формують початок казки.
- Учнію надається коробочка та деталі 5-6 штук (домик,овочі,тварини,різні предмети). Потрібно придумати розповідь чи історію і все розмістити на коробочку.
- Вихователь розповідає казку (з наочним матеріалом) , завдання придумати кінець. Обговорити чому саме так.

Для розвитку мовлення використовувались багато **рухливих ігор** на свіжому повітрі : «Ведмідь спить», «Ой Василю, Василю», «Покажи тварину», «Правда чи ні», «Перелій» , «Чи знаєш ти», «Літак», «Де і коли це було?», «Маназин» т.д.

- **Гра «Світлофор»**

Діти стають в коло, вихователь показує картки (зелена,жовта,червона)

.

зелена- рух по колу;

червона- стій на місці;

жовта- на місці кроком. Все супроводжується словами: поїхали, зупинились, підготувались т.д.

- **Гра « Впізнай мене»**

Вихователь пропонує уважно роздивитись (доторкнутись) один- одного, звертає увагу на деталі. Один учень закриває очі і на дотик має здогадатись хто перед ним. Якщо відгадав відкриває очі продовжує грати. Так, грались і за голосом, потрібно відгадати хто сказав?

- **Гра «Перелій»**

Всім учням , дають пластикові стаканчики з водою крім одного (пустий). Вихователь включає музичний запис, учні починають переливати один – одному по колу. Музика зупиняється, вихователь перевіряє в кого най менше води – вибуває з гри.

- **Гра – змагання .**

Двом (трьом) учням даються кубики з крапками (білий,рожевий,синій).

білий-підстрибнути, рожевий- присісти, синій- покрутитись.

Учні кидають кубики, виконують. До прикладу : 5р.-присісти ,3р.- покрутитись,2-підстрибнути. Хто швидше, той переміг.

Додаток Д

Консультація

"ФОРМУВАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ"

Дар слова - найважливіший дар, що надає можливість відчувати радість пізнання і спілкування. У світі й у нашій свідомості немає нічого такого, чого не можна було б передати словом: і звучання музики, і...розмаїття барв, і шум садів, і казковість сновидінь, і дитячий лепет, і гнів, і велику радість, і скорботу втрати, і тріумф перемоги. Але, на жаль, не кожному дано освоїти це багатство сповна.. Гадаємо, не варто нікому довго пояснювати, який важливий для людини дар слова. С. Аксаков писав: «Слово є перша ознака свідомого, розумного життя. Слово є відтворення усередині себе світу». Відтворення це триває все життя, але особливо інтенсивно - у перші роки. І дуже важливо допомогти дитині якомога успішніше оволодіти прекрасним даром.

Але дитина повинна чути правильне, виразне, багате мовлення, без помилок і вад.

Наявна двомовність нашого середовища може позначитися на мовленні дитини або позитивно, або негативно. Якщо дорослі, які її оточують, говорять чистою, правильною мовою, вона перейме це від них, а якщо спотвореною, перевантаженою грубими, вульгарними, лайливими виразами, жаргонізмами, - відповідний буде й наслідок. Проте самого наслідування і запам'ятовування для оволодіння умінням говорити не досить. **Потрібна цілеспрямована послідовна робота з розвитку зв'язного мовлення.**

Батьки турбуються про розвиток творчого потенціалу своєї дитини, мислення, логіки і часом не зважають на розвиток її зв'язного мовлення. **Що таке зв'язне мовлення?**

Зв'язне мовлення — це вміння дитини висловлювати свої думки жваво, послідовно, без відволікання на зайві деталі. Основні види зв'язного мовлення — монологічне і діалогічне.

У діалозі речення є односкладовими, вони наповнені інтонаціями і

вигуками. У діалозі важливо вміння швидко і точно формулювати свої питання і давати відповіді на поставлені запитання співрозмовника.

У промові монологічного типу дитині необхідно говорити образно, емоційно і при цьому думки мають бути зосередженими без відволікання на деталі.. Деякі батьки вважають, що діти, спостерігаючи за ними, самостійно навчаються формулювати свої думки. Але це не так. Дитині потрібно допомагати встановлювати логічні зв'язки у власному мовленні.

Мова будь-якої людини збагачується і вдосконалюється впродовж усього життя.

А найважливішим періодом її розвитку є період дитинства, коли відбувається інтенсивне освоєння засобів мовлення, її форм і функцій.

Розвиток зв'язного мовлення має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою добре розвиненого зв'язного мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, легко встановлює контакт із оточуючими, ініціює власні ідеї, бере участь у різних видах дитячої творчості.

У розвитку монологічного мовлення дітей привчайте логічно й послідовно будувати розповідь без повторів, пауз, зайвих жестів. Запропонуйте придумувати назву тексту, вживати різноманітні художньо-поетичні вирази, приказки, фразеологічні звороти, звертання, вигуки, вставні слова, пряму мову. Разом з дитиною складайте описові розповіді, загадки про іграшки, ситуації за змістом картин; пропонуйте складати сюжетні розповіді за змістом картин та на задану тему; будувати розповіді з власного досвіду, творчі розповіді за опорними словами, продовження історії, розпочатої дорослим. Дошкільнят учать переказувати оповідання та казки близько до тексту. Намагайтесь прагнути розвивати оцінне та пояснювальне мовлення, показуйте зразок аналізування власної розповіді та розповіді своїх товаришів. Опис предмета або явища створює цілісне уявлення про їхні ознаки,

якості, властивості, дії. Усі речення в описовій розповіді спрямовані на виконання одного завдання — якомога повніше, яскравіше, точніше відповісти на запитання: «Який предмет?». Опис характеризується фіксацією зорових спостережень та забезпеченням об'єктивного викладу, що відбувається завдяки застосуванню численних прикметників, іменників-означень тощо.

Правила, яких потрібно дотримуватися батькам під час спілкування з дітьми.

1. Бажано, щоб дитина чула літературну мову в сім'ї, тому що мова дитини розвивається шляхом наслідування мови людей, які її оточують. Мова батьків, усіх членів сім'ї - це перший зразок, який наслідує дитина. Навіть якщо Ви мовчазні від природи - все одно постійно говорите з малюком.

2. Супроводжуйте свої дії словами! Але не говорите у порожнечу - дивіться малюку в очі. Це особливо важливо, якщо Ваш малюк надто активний і постійно рухається.

3. Завжди підтримуйте прагнення дитини до спілкування, вислуховуйте її уважно, не обривайте. Відповідайте на всі питання спокійно, неквапливо, чітко, виразно, голосом середньої сили, правильно виголошуйте звуки і слова

- це допоможе малюку швидше опанувати правильну вимову.

4. Шануйте дитину! Давайте їй можливість чути себе і Вас. Під час розмови намагайтеся вимкнути телевізор, радіо тощо.

5. Ніколи не сюсюкайте з дитиною і не відтворюйте неправильну мову дитини.

6. Говоріть повільно, простими словами, короткими фразами, витримуйте паузи між фразами, тоді й діти, наслідуючи Вашу мову, навчаться правильно говорити.

7. Постійно читайте дитині добрі вірші, казки, розповіді, перечитуйте їх декілька разів, діти краще сприймають знайомі тексти.

8. Не вимушуйте дитину вивчати довгі вірші, не перевантажуйте

мовним матеріалом.

9. Чітко називайте нові предмети та їх ознаки, спонукайте дитину до обстеження предмета.

Особливу увагу приділяйте розвитку дрібної моторики, бо вона безпосередньо пов'язана з розвитком мовлення. Ліплення, малювання, ігри з дрібними предметами - усе це допоможе усному мовленню, а в майбутньому - формуванню письмового.

Отже, розвиток зв'язного мовлення є загальною основою навчання і виховання дітей. Оволодіння рідною мовою як засобом пізнання та способом людського спілкування є найважливішим досягненням дошкільного дитинства.

Основними засобами розвитку зв'язного мовлення є: казки;
дидактичні ігри;
театралізовані ігри.

На заняттях з дитиною можна використовувати засоби найбільш доречні для її віку та інтересів.

ШАНОВНІ БАТЬКИ! ПРОПОНУЄМО ВАШІЙ УВАЗІ ДЕЯКІ ІГРИ З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

«Розкажи, який?»

Дитині демонструється предмет або іграшка, і вона повинна описати його. Наприклад:

м'яч – великий, гумовий червоний, легкий; огірок – довгий, зелений, хрусткий.

Якщо дитина ще маленька і самотійно описати предмет не може, їй необхідно допомогти. У перший раз батьки можуть самотійно описувати предмет, а дитина повторювати за дорослим.

«Опиши іграшку»

Поступово вправи треба робити більш складними, додавати нові ознаки предметів і розширювати їх.

Перед дитиною слід поставити кілька іграшок тварин і описати їх. Лисиця – це тварина, яка живе в лісі. У лисиці руде хутро і довгий хвіст.

Вона їсть інших дрібних тварин.

«Відгадай хто?»

Сховавши іграшку або будь-який інший предмет за спиною, мама описує його дитині. За описом дитина повинна відгадати, про який саме предмет йде мова. Потім загадку складає дитина, а мама відгадує.

«Порівняння»

Перед дитиною необхідно поставити кілька іграшок тварин, ляльок або машин. Після цього їй дається завдання порівняти їх.

Наприклад:

ведмедик ричить голосно, а у мишки тоненький голосок; у ляльки Оксани волосся руде, а у ляльки Марійки світле;

у вантажівки колеса великі, а у легкової машинки маленькі.

Адже, **розвиваючи зв'язне мовлення** дитини ми формуємо такі особистісні якості як:

- підвищення самооцінки;

- впевненість в собі;
- доброзичливе ставлення до навчального процесу

Вміння і навички зв'язного мовлення не розвиваються спонтанно. Без спеціального навчання дитина не досягне того рівня розвитку зв'язного мовлення, який необхідний для повноцінного навчання в школі.

У сучасних умовах, при напруженому ритмі життя, в сім'ї мовленнєвому розвитку дитини приділяється катастрофічно мало уваги. Спілкування дитини з батьками найчастіше відбувається у форматі "питання - відповідь". Якщо дитина розповідає щось батькам, дорослі, що цілком природно, звертають увагу в першу чергу на зміст його промови, ніж на оформлення - зв'язність, словниковий запас, граматичні помилки.

В результаті до моменту надходження в школу самостійне зв'язне мовлення дітей виявляється недостатньо сформованим, вони не вміють зв'язно і послідовно викладати зміст своїх думок, правильно сформулювати запитання, дати розгорнуту відповідь.

Як можуть батьки допомогти дитині оволодіти вміннями і навичками зв'язного мовлення?

Використовувати можна все, що бачить дитина навкруги.. Це і вдома, і на прогулянці, і в дитячому садку. Дуже важливо спрямовувати увагу дитини не тільки на предмети, але і на їх деталі. Необхідно розглядаючи предмет, задавати дитині питання: "Якого кольору? З чого зроблений предмет? Якої величини?"

Слідкуйте за тим, щоб дитина відповідала повним реченням. Вчіть порівнювати, узагальнювати, розуміти значення слів "ширина", "висота", "довжина", "високий", "низький". Можна використовувати привабливі для дитини іграшки. Наприклад, запропонувати для порівняння дві ляльки і дві машини. Спочатку дитині необхідно уважно вивчити, розглянути предмети, а потім розповісти, чим вони відрізняються і чим подібні один до одного. Для багатьох дітей простіше дається опис відмінностей, ніж добір подібних ознак. Ще декілька ігор і вправ, які ви можете виконувати в домашніх умовах.

Вправа "Діалог"

Намагайтеся стимулювати дитину вступати з вами в діалог. Для цього, задавши питання, робіть довгі паузи до 5-10 секунд в розрахунок на те, що малюк відповість. Наприклад, можливий такий діалог:

Дорослий: Принеси, будь ласка, кубик. Що ти приніс? Дитина: Кубик.

Дорослий: Дай кубик. Що ти дав? Дитина: Кубик.

Дорослий: Лови кубик! Що ти зловив? Дитина: Кубик.

Дорослий: Молодець!

Гра "Що ми бачимо у дворі?"

Разом з дитиною подивіться у вікно. Пограйте в гру "Хто більше побачить". По черзі перераховуйте те, що видно з вашого вікна. Описуйте все побачене в деталях.

Наприклад: "Я бачу будинок. Біля будинку стоїть дерево. Вона висока і товста, у нього багато гілок, а на гілках листочки". Якщо дитині важко описати предмет, допоможіть йому запитаннями. "Ти побачив будинок? Він низький або високий?". Гра сприяє розвитку активної мови, спостережливості, поповненню словникового запасу. Що ми вчора бачили?

Разом з дитиною згадайте, де ви були, що робили, кого зустрічали, про що розмовляли. Фіксуйте увагу на деталях. Гра сприяє розвитку пам'яті, уваги, спостережливості, поповненню словникового запасу. Що ми будемо робити завтра?

Гра "Професії"

За допомогою цієї гри у дитини будуть формуватися елементи рольової гри, вироблятися мовленнєва активність.

Покажіть малюкові, як за допомогою різноманітних сюжетних іграшок можна грати в лікаря, перукаря, водія, продавця. Розкладіть в кімнаті атрибути для різноманітних сюжетних ігор.

Нехай малюк самостійно пограє. Поспостерігайте за його грою, а потім

запитайте малюка: "Хто ти?"

Малюк назве свою роль у відповідності з виконуваними дією, наприклад: "Я- лікар". Уточніть у дитини, якими інструментами він користується і для чого вони потрібні.

Щоб допомогти дитині з розповіддю про професії необхідно задавати навідні запитання, наприклад :

- Як називається людина цієї професії?
- Як одягнений людина на цій роботі? Чи носить спеціальну форму?
- Чим займається людина на цій роботі?
- Де працює?
- Які інструменти необхідні?
- Навіщо потрібна ця професія? Яку користь приносить вона людям?

Наприклад, можна розповісти про професію лікаря. Що лікар одягнений у білий халат - це його лікарська форма. Лікар працює в лікарні і лікує дітей і дорослих від хвороб. Для його роботи йому потрібні спеціальні інструменти, такі як шприц, термометр. Професія лікаря потрібна для того, щоб лікувати людей від різних хвороб.

Гра "Колекція"

Дієвим способом в процесі засвоєння дітьми слів, збагачення словника на позначення якості предметів (конфігурацію, колір, величину), вважаються ігри на класифікації предметів, зображень, геометричних фігур в узгодженні з даними якостями.

Починаємо роботу з класифікації іграшок. Для таких ігор зручно застосовувати колекції маленьких іграшок, наприклад:

- відбери всі машини;
- відбери всіх ляльок.

Дозволено систематизувати геометричні тіла:

- підбери всі кульки;
- принеси всі квадрати..

Геометричні фігури за кольором (принеси всі сині фігури) і за розміром (принеси всі великі фігури).

Вправа "Давай поговоримо"

Є звичайною бесідою на побутові теми.

Інструкція.:Я задаю питання, а ти відповідай. Якщо хочеш, можеш і ти задати мені питання, а я тобі відповім. Ти сьогодні снідав? А що ти їв? Яка сьогодні погода? Тобі подобається розмовляти зі мною?

В залежності від активності дитини його участь може бути кваліфіковано як ініціативне або пасивне, а мовні відповіді як розгорнуті або короткі, самостійні або з опорою на лексику питання. Найкраще питання задавати різні за змістом, не пов'язані з загальною темою.

Вправа "Назви - дія"

Дитина називає слова, що позначають дії.

Вам знадобиться картинний матеріал і питання. Дитині ставлять запитання:

- Що робить вітерець? (Голубить, наспівує, віє, шумить).

-Якими словами можна сказати про те, що робить кішка? (Дряпається, грає, муркоче, нявкає).

-Що робить щеня?

-Що робить пташка?

Вправа "Повтори скоромовку"

Скоромовки є ефективним засобом розвитку мовлення. Вони дозволяють відпрацьовувати навички правильної і чіткої артикуляції, удосконалювати плавність і темп мовлення.

Вправа " Вивчи вірш"

Розучування віршів є засобом закріплення правильної звуковимови, розширення словникового запасу, розвитку мовлення.

Всі діти люблять слухати вірші, намагаються їх запам'ятати. Підбираючи вірш потрібно враховувати мовленнєві можливості дитини. Спочатку треба

промовляти послідовно кожен рядок вірша. Можна розучити вірш з опорою на наочні картинки, тим самим розвивати зорову пам'ять.

Вправа "Загадки"

Відгадування загадок активізує словник дітей. Дитина вчиться виділяти суттєві ознаки предметів. Загадки розширюють кругозір дітей, тренують увагу і пам'ять, розвивають спостережливість і логічне мислення. У процесі відгадування загадок дітям слід задавати навідні запитання. Багато загадки рекомендується завчити напам'ять.

Вправа "Подивися, що побачив, розкажи"

Вправа спрямована на розвиток зв'язного мовлення та текстоутворення. Дитині показується картинка, яку йому потрібно уважно розглянути. Через деякий час картинку прибирають. Потім дитині пропонують відповісти на запитання: "Хто зображений на картинці?", "У що одягнена дівчинка?"

Потім дитину слід попросити розповісти, що вона зрозуміла роздивляючись картинку. Звичайно, спочатку дитина дає короткі відповіді: "Бачив дівчинку". Далі дитині слід запропонувати описати побачене докладніше. Якщо не вдається отримати більш розгорнутої відповіді, можна запропонувати дитині знову подивитися на картинку. Якщо і при безпосередньому перегляданні картинки дитина утруднюється з описом, слід запропонувати змінити картинку. Пропонувати дитині розфарбовування картинок. Коли дитина розфарбувала картинку слід поставити ряд додаткових питань, використовуючи його малюнок: що дозволить дитині окремо сприймати зображені деталі.

-Якого кольору у хлопчика штанці? У що він одягнений? Якого кольору плаття, туфлі? У що одягнена дівчинка? Що тримає дівчинка? Навіщо їй м'яч? Чим більше питань буде задано, тим краще буде підготовлений наступний етап роботи: формування сюжетної цілісності малюнка.

Гра "Відгадай за описом"

На початку слід запропонувати дитині послухати опис і відгадати, що саме ми описуємо. Наприклад, лимон: "Цей фрукт жовтого кольору. За формою він трішки видовжений, на дотик – шорсткий, за смаком -кислий. Від нього чай стає смачніше і корисніше".

Потім можна запропонувати дитині описати його улюблену іграшку, тварину в зоопарку, рибку в акваріумі. І вже настане ваша черга відгадувати, кого саме змальовує дитина.

Вправа "Малюємо словами"

Ми повинні розповісти дитині, що будь-який опис будується за певним планом: спочатку потрібно назвати предмет, потім слід описати його головні ознаки (вид, матеріал, форму, колір, призначення), потім можна описати ознаки другорядні, не дуже важливі; і нарешті, дати оцінку предмету.

Поясніть дитині, що таким чином, за допомогою слів, ми немов "малюємо" цей предмет. І запропонуйте намалювати словесний портрет будь-якого предмета.

Щоденне спілкування батьків з дитиною надає безліч можливостей для розвитку зв'язного мовлення. Трохи терпіння і наполегливості, трохи винахідливості та батьківської уваги, - і ваша дитина буде радувати вас чистим, правильним, добре розвиненим мовленням.

Додаток Е

Консультація для педагогів

«Дидактична гра як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку»

Дидактична гра - одна з форм якою навчають впливу педагогів на дитину. У той же час гра - основний вид діяльності дітей. Таким чином, гра реалізує навчальну (яку переслідує педагог) і ігрову (заради якої діє дитина) цілі. Важливо, щоб ці дві мети доповнювали один одного і забезпечували засвоєння програмного матеріалу. Дидактична гра є цінним засобом виховання розумової активності, вона активізує психічні процеси, викликає у дошкільнят живий інтерес до процесу пізнання

Крім мовного розвитку, в грі здійснюється пізнавальне розвиток, так як дидактична гра сприяє розширенню уявлень про навколишню дійсність, вдосконалення уваги, пам'яті, спостережливості та мислення.

Використання дидактичних ігор сприяє вирішенню таких завдань:

- спонукати дітей до спілкування один з одним і коментування своїх дій;
- сприяти закріпленню навичок користування ініціативної промовою;
- удосконалювати розмовну мову;
- збагачувати словник;
- формувати граматичний лад мови і т.д.

Дитина починає усвідомлено ставитися до сприйманої мови дорослих і однолітків в повсякденному спілкуванні, самостійно оцінювати ті чи інші особливості художньої мови, мови творів художньої літератури та фольклору. Неможливо собі уявити, що дитина, «глухий» до озвученому слову, буде естетично повноцінно сприймати і відчувати поетичну мову. Розвиток мовлення дитини в дошкільному віці сприяє в подальшому благополучному навчання в школі

Дидактичні ігри з розвитку мовлення як форма навчання дітей містить два начала: навчальний (пізнавальний) і ігрове (цікаве).

Завдання вихователя полягає в тому, щоб викликати у дітей інтерес до гри, підібрати такі варіанти гри, де діти змогли б активно збагатити свій словник. Дидактична гра є широко поширеним методом словникової роботи з дітьми дошкільного віку.

Можна використовувати в роботі наступні види ігор:

Ігри - подорожі покликані підсилити враження, звернути увагу дітей на те, що знаходиться поруч. Вони загострюють спостережливість, викривають подолання труднощів. У цих іграх використовуються багато способів розкриття пізнавального змісту в поєднанні з ігровою діяльністю: постановка завдань, пояснення способів її рішення, поетапне вирішення завдань і т.д. (на заняттях)

Ігри - доручення за змістом простіше, а за тривалістю - коротше. В основі їх лежать дії з предметами, іграшками, словесні доручення. («Чарівна коробочка», «Веселі пальчики»)

Ігри - припущення («що було б, якщо ...»). Перед дітьми ставиться завдання і створюється ситуація, яка вимагає осмислення подальшого дії. При цьому активізується розумова діяльність дітей, вони вчаться слухати один одного. (По картотеці)

Ігри - загадки. В основі їх лежить перевірка знань, винахідливості. Розгадування загадок розвиває здатність до аналізу, узагальнення, формує вміння міркувати, робити висновки.

Ігри - бесіди. В основі їх лежить спілкування. Основним є безпосередність переживань, зацікавленість, доброзичливість. Така гра висуває вимоги до активізації емоційних і розумових процесів.

Етапи проведення дидактичних ігор для мовного розвитку дітей в старших групах:

1 етап – підготовчий.

Мета роботи даного етапу полягала у формуванні та розвитку фонематичного сприйняття, а також у розвитку лексико-граматичних категорій і

зв'язного мовлення.

2. етап – розвивальний.

Мета етапу: підвищити мовну активність і довільність уваги, тобто розвивати навички звукового аналізу, скоротити кількість лексико-граматичних помилок.

3 етап – закріплювальний.

Третій етап роботи полягав у безпосередньому проведенні дидактичних ігор, які допомогли закріпити отримані знання та навички дітей.

1. Гра для розвитку фонетико-фонематичної сторони мови **«Японська друкарська машинка»**.

Гра спрямована на відтворення ритмічного малюнка (ритму) при отхлопиванні, відстукуванням або подачі звуку на будь-якому інструменті (бубон, брязкальце, ксилофон).

«Пограємо в казку»

Дорослий пропонує дитині згадати казку «Три ведмеді». Потім, змінюючи висоту голосу, просить відгадати, хто говорить: Михайло Іванович (низький голос), Настасья Пилипівна (голос середньої висоти) або Мишко (високий голос). Одна і та ж репліка вимовляється по черзі різним по висоті голосом, в трьох варіантах:

Хто сидів на моєму стільці?

- Хто їв з моєї чашки?
- Хто спав в моєму ліжку?
- Хто ж був в нашому домі? І т.п.

"Зіпсований телефон"

Мета: розвивати у дітей слухову увагу.

Ігрові правила. Передавати слово треба так, щоб діти, які сидять поруч не чули. Хто неправильно передав слово, тобто зіпсував телефон, пересідає на останній стілець.

Ігрова дію: пошепки передавати слово на вухо гравцеві, що сидить поруч.

Хід гри. Діти вибирають ведучого за допомогою лічилки. Всі сідають на стільці, поставлені в ряд. Ведучий тихо (на вухо) говорить якесь слово поруч сидить, той передає його наступному і т.д. Слово має дійти до останньої дитини. Ведучий запитує у останнього: «Яке ти почув слово?» Якщо той скаже слово, запропоноване ведучим, означає, телефон справний. Якщо ж слово не те, що потрібно, запитує всіх по черзі (починаючи з останнього) яке вони почули слово. Так дізнаються, хто наплутав, «зіпсував телефон». Винний займає місце останнього в ряду.

2. Ігри для розвитку лексичної сторони мовлення (формування словника)

«Переїжджаємо на нову квартиру»

Мета: навчити дітей розрізняти предмети, схожі за призначенням і схожі зовні, допомогти запам'ятати їх назви; активізувати в мові дітей відповідний словник.

Ігровий матеріал:

1.Предметні картинки (парні): чашка-стакан, кружка-чашка, маслянка-цукорниця, чайник-кавник, каструля-сковорідка, хустка-косинка, шапка-капелюх, сукня-сарафан, светр-безрукавка, штани-шорти, носкі- гольфи, панчохи-шкарпетки, рукавички-рукавиці, туфлі-босоніжки, тапочки- сандалі, ранец- портфель, люстра-настільна лампа.

3. Ігри для розвитку граматичної будови мови

«Розмитий лист»

Мета: Тренувати в складанні поширених вправ. Матеріал. Іграшковий ведмедик.

Організація. вихователь:

- Ведмедик отримав лист від брата. Але дощем розмило деякі слова. Треба йому допомогти прочитати лист. Ось цей лист: «Здрастуй, Мишко. Я пишу тобі з зоопарку. Якось раз я не послухався маму і забрався так далеко, що ... я довго

блукав по лісі і ... Вийшовши на галявину, я потрапив ... Я потрапив в яму, бо ... Там було так глибоко, що ... Прийшли мисливці і ... Тепер я живу в ... у нас є майданчик для ... На майданчику для молодняка є багато ... Ми граємо з ... За ними доглядають ... Вони нас люблять, тому що ... Скоро до нас приїде дресирувальник з ... Сподіваюся потрапити в ... Як здорово вміти ... Жди наступного листа з ... До побачення. Клишоногий ».

Читаючи лист, вихователь інтонацією спонукає дітей доповнювати пропозиції.

«Доповни речення»

Дидактична задача: Розвивати у дітей мовну активність, швидкість мислення.

Ігрові правила. Потрібно знайти і сказати таке слово, щоб вийшло закінчене речення. Додавати потрібно тільки одне слово.

Ігрові дії. Кидання і ловля м'яча.

Хід гри. Вихователь каже кілька слів пропозицій, а діти повинні доповнити його новими словами, щоб вийшло закінчене речення, наприклад:

«Мама купила книжки, зошити, портфель», - продовжують діти.

4. Ігри для розвитку зв'язного мовлення

«Хто більше помітить небилиць?»

Дидактична задача: Вчити дітей помічати небилиці, нелогічні ситуації, пояснювати їх; розвивати вміння відрізняти реальне від вигаданого.

Ігрові правила. Хто помітить в оповіданні, вірші небилицю, повинен покласти перед собою фішку, а в кінці гри назвати всі помічені небилиці.

Ігрова дію. Використання фішок. (Хто більше помітив і пояснив небилиць, той і виграв).

Хід гри. Діти, сідають так, щоб на столі можна було відкладати фішки, Вихователь пояснює правила гри:

- Зараз я прочитаю вам уривок з вірша Корнія Чуковського «Плутанина» В

ньому буде багато небилиць. Постарайтеся їх помітити і запам'ятати. Хто помітить небилицю, покладе фішку, помітить ще одну небилицю, покладе другу фішку поруч і т.д. Хто помітить більше небилиць, той і виграє. Фішку можна покласти тільки тоді, коли ти сам помітив небилицю.

Після читання вихователь запитує дітей, чому вірш називається «Плутанина». Потім того, хто відклав менше фішок, просить назвати помічені небилиці. Діти, у яких більше фішок називають ті небилиці, які не помітив перший відповідальний. Повторювати сказане можна. Якщо дитина поклала більше фішок, ніж небилиць у вірші, вихователь каже їй, що вона не виконала правила гри, і пропонує бути більш уважною іншим разом.

Потім читається наступна частина вірша. Треба стежити за тим, щоб діти не втомлювалися, тому що гра вимагає великого розумового напруження. Помітивши по поведінці дітей, що вони втомилися, вихователь повинен припинити гру. В кінці гри слід похвалити тих, хто помітив більше небилиць і правильно їх пояснив.

«Намалюй казку»

Мета: навчити складати малюнковий план до тесту, використовувати його при розповіданні.

Хід гри. Дитині читають текст казки і пропонують її записати за допомогою малюнків. Таким чином, дитина сам виготовляє серію послідовних картинок, за якими потім розповідає казку. Казка повинна бути короткою.

Звичайно, можна дитині допомогти, показати, як схематично намалювати людини, будиночок, дорогу; визначити разом з нею, які епізоди казки обов'язково треба зобразити, тобто виділити головні повороти сюжету.

Ігри для розвитку зв'язного мовлення.

«Склади два оповідання»

Мета: навчити розрізняти сюжети різних оповідань.

Хід гри. Перед дитиною кладуть упереміш два набори серійних картинок і

просять викласти відразу дві серії, а потім скласти розповіді по кожній серії.

«Пошук зниклих деталей»

Мета: навчити складати опис картини з опорою на фрагменти даної картинки.

Хід гри. «Фотографія зіпсувалася, деякі фрагменти стерлися з великої картини. Добре, що збереглися маленькі знімки. Підстав в потрібне місце кожен фрагмент і опиши ту картину, яку знімав фотограф ».